Tidningen
Balans
NUMMER 2
2019

Fördjupning

IFRS 17
i ömsesidiga livförsäkrings-företag
s. 22

S. 8
Styrelsesekreterarens roll – en kortfattad praktisk guide

S. 18
Aspekter på företrädaransvaret

S. 32
Full eller partiell goodwill-metod

Välkommen med synpunkter angående klassificering av skulder!

Hur ska man tolka verkligt värde och marknadsvärde på så kallade tunna marknader? Och hur går det med förstagångstillämpningen av IFRS 17 – Försäkringsavtal? Detta är några av frågeställningarna som berörs i detta nummer av Balans Fördjupning. Och i artikeln Klassificering av skulder, kort- eller långfristiga?, välkomnar FAR:s policygrupp för redovisning synpunkter på innehållet, inför arbetet med ett kommande FAR-uttalande rörande klassificering av skulder.

Trevlig läsning!

Pernilla Halling
Chefredaktör

pernilla.halling@far.se
08-506 112 41

Funderar du på att skriva en fördjupnings-artikel?
Hör av dig till mig på pernilla.halling@far.se

Balans Fördjupning • Nummer 2/2019

Chefredaktör och ansvarig utgivare
Pernilla Halling
08-506 112 41

Redaktion
Charlotta Marténg
08-506 112 49
Mats Rimér
08-506 112 56

Annonser
Alex Simonsson,
Swartling & Bergström Media AB
08-545 160 63, 070-798 84 23
alex@sb-media.se

Layout
Trilobit kommunikation

Webb
tidningenbalans.se

Balans Fördjupning ges ut av FAR AB

Medlem av Sveriges Tidskrifter.
TS-kontrollerad fackpressupplaga
11 500 (2017/2018)

Adress
Box 6417
113 82 Stockholm

E-post
fornamn.efternamn@far.se

Innehåll

NUMMER 2 2019

4 **Värdering och redovisning av fastigheter – Verkligt värde i tunna marknader**
Hans Lind, Bo Nordlund

8 **Styrelsesekreterarens roll – en kortfattad praktisk guide**
Brian Belanger, Håkan Osvald, Annika Bäremo

13 **Skattebrott och bokföringsbrott – När det gäller hobbyverksamheter samt vilande aktiebolag som innehåller ägares bostadsfastighet**
Björn Forssén

18 **Aspekter på företrädaransvaret – med utgångspunkt i tidigare artiklar i Balans**
Björn Forssén

22 **IFRS 17 i ömsesidiga livförsäkringsföretag**
Henrik Persson

32 **Full eller partiell goodwill-metod**
Jasmina Fredelind, Matilda Hellman

39 **Klassificering av skulder, kort- eller långfristiga?**
Jörgen Nilsson, Johan Roempke

Värdering och redovisning av fastigheter

– Verkligt värde i tunna marknader[1]

Hur ska man tolka verkligt värde och marknadsvärde på så kallade tunna marknader? Denna fråga belyser Hans Lind och Bo Nordlund. Deras bedömning är att det inte är självklart att entry price och exit price leder till samma värde när det handlar om tunna marknader och aktörer med ofullständig information som gör olika bedömningar om tillgången och framtida möjligheter. Fastighetsmarknaden är ett typexempel på en marknad med sådana egenskaper.

Text: **Hans Lind & Bo Nordlund**

Denna artikel publiceras även i tidningen Fastighetsnytt

EN FRÅGA SOM behöver diskuteras mer ingående är hur man ska tolka verkligt värde och marknadsvärde på så kallade tunna marknader. Med tunna marknader avser vi marknader med låg transaktionsintensitet och heterogena objekt, med ett begränsat antal potentiella köpare och säljare som dessutom kan förväntas ha olika reservationspriser för den specifika tillgången. Vi vill redan inledningsvis fastslå att vi inte ser någon egentlig skillnad mellan att bedöma verkligt värde enligt IFRS 13 – Fair Value Measurement (IFRS) och marknadsvärde enligt International Valuation Standards (IVS). IVS är också inkorporerade i RICS värderingsstandarder. Annorlunda uttryckt, bedömning av verkligt värde enligt IFRS och bedömning av marknadsvärde enligt IVS leder enligt vår uppfattning till samma resultat.

IFRS 13 gör skillnad på entry price, vilket utgör anskaffningsvärdet vid förvärvstillfället, och exit price som är det pris som är möjligt att erhålla vid en avyttring av en tillgång på marknaden. IFRS 13 klargör att verkligt värde är ett så kallat exit price. Av IFRS 13 framgår vidare att entry price och exit price borde bli ungefär samma belopp i anslutning till förvärvstillfället, men att det ska undersökas om det finns omständigheter förknippade med den specifika transaktionen som leder till en annan slutsats.

Tänker vi oss en marknad med många transaktioner av liknande objekt där aktörerna har ungefär samma bedömning av framtida nyttor och av objektets värde så borde entry price och exit price vara ungefär lika stora. Köparen är då inte den enda som är beredd att betala ungefär det pris som köparen faktiskt betalade. Därmed går det att direkt efter köpet hitta någon att sälja till för i princip samma pris som denna köpte för.

Fastighetsmarknaden ett typexempel

Vår bedömning är dock att det inte alls är självklart att entry price och exit price leder till samma värde när det är fråga om tunna marknader och aktörer med ofullständig information som gör olika bedömningar om tillgången ifråga och framtida möjliga nyttor förknippade med denna. Fastighetsmarknaden är ett typexempel på en marknad med sådana egenskaper vilka kan leda till att det inte, i stort sett, alltid blir rationellt satta jämviktspriser.

Ett enkelt exempel kan illustrera problemet. Anta att det finns tre presumtiva köpare med reservationspriserna 1 200, 1 000 och 900. För enkelhets skull antas att säljare gör en någorlunda korrekt bedömning av dessa reservationspriser, och att den som har det högsta reservationspriset vet att det är ett gap till nästa. Agerar parterna rationellt och enlighet med vanliga antaganden i spelteori kommer priset att bli 1 100, som alltså blir entry price. Om denna köpare dagen efter vill sälja finns dock ingen som är beredd att betala mer än 1 000, och det bygger på att säljaren kan pressa köparen ända upp till dennes reservationspris.

Finns inga andra liknande transaktioner på den aktuella marknaden är det dock svårt att finna bevis på transaktionsmarknaden för att värdet på fastigheterna (exit price) är lägre än det pris som köparen betalat, men har det förekommit budgivning på fastigheten och vinnande bud ligger väsentligt över de andra buden borde detta vara en signal om att exit price sannolikt kan ligga lägre än entry price. Motsvarande gäller när det är en nedgång på marknaden och aktörerna väljer att inte göra några transaktioner. Vi upplever att det är ganska vanligt att aktörer som förvärvat en fastighet argumenterar för att deras entry price även ska gälla som verkligt värde (exit price). Vi upplever vidare att när det inkommer annan typ av marknadsinformation än transaktionsmarknadsinformation som ger vid handen att exempelvis potentiella köpare ligger väsentligt under potentiella säljares prisförväntningar/reservationspriser, så avvaktar ofta aktörerna ”evidens” från marknaden i form av transaktioner innan de accepterar att marknadsvärdet eller verkliga värdet ska justeras ned.

Ser man närmare på den vägledning som finns i de ovannämnda standarderna kring definitioner av själva värdebegreppen och vilka marknadsaktörerna är, finner man till exempel vägledning om vad som avses med villiga köpare och villiga säljare. När det gäller dessa villiga köpare och villiga säljare är det viktigt att komma ihåg att dessa är hypotetiska aktörer. Dessa hypotetiska aktörer kan i vissa situationer resonera annorlunda än exempelvis den aktuelle innehavaren av en fastighet. Kort sagt: Det handlar inte om vad den aktuella ägaren skulle vara beredd att sälja till utan vilket pris som ägaren skulle få om denna bjöd ut fastigheten till försäljning givet den aktuella situationen på marknaden.

”En näraliggande fråga som vi inte diskuterar i den aktuella artikeln, men som är högst relevant i många situationer på fastighetsmarknaden i dag är vilka slutsatser som kan dras av så kallade bytesaffärer eller 'off market affärer'.”

Slutsatsen i vår artikel är att nedjusteringar av verkliga värden i redovisningen i samband med förvärv borde vara vanligare än vi bedömer att de är därför att entry price i många situationer borde vara högre än exit price vid förvärvstidpunkten. Att en förvärvare ser ett visst värde som leder till ett visst entry price kan i många situationer vara mer hänförligt till denne aktörs individuella avkastningsvärde (värdet för en enskild aktör, värde i användning) än till verkligt värde/marknadsvärde (bytesvärde på marknaden). Det individuella avkastningsvärdet är dock inte det värdebegrepp som kan ligga till grund för redovisning till verkligt värde enligt IFRS 13. Förvisso skulle det kunna vara så att individuellt avkastningsvärde ligger mycket nära verkligt värde/marknadsvärde, men det finns absolut ingen automatik i att så skulle vara fallet.

Bytesaffärer

En näraliggande fråga som vi inte diskuterar i den aktuella artikeln, men som är högst relevant i många situationer på fastighetsmarknaden i dag är vilka slutsatser som kan dras av så kallade bytesaffärer eller ”off market affärer”. Vår uppfattning är att denna typ av affärer till att börja med ska betraktas med viss skepsis när det gäller överenskomna underliggande fastighetsvärden och att det knappast finns någon automatik i att sådana affärer skulle ge upphov till ”bevis” från transaktionsmarknaden som skulle ge underlag för nya uppvärderingar av fastigheter i enlighet med verkligt värde (exit price) och definitionen i IFRS 13. Åtminstone borde inte sådana transaktioner läggas till grund för värdering utan en ordentlig och objektiv analys av marknadsmässigheten i varje enskild komponent som ingår i affären. Med komponenter här avser vi exempelvis att det kan föreligga speciella finansieringsvillkor, att pris på aktier/underliggande fastighetsvärde kan ha påverkats av synergieffekter som inte marknadsaktörer i allmänhet har tillgång till och hur aktörerna värderat uppskjuten skatt i indirekta förvärv och så vidare.

En situation som är vanlig i praktiken är att fastighet förvärvas indirekt (andelar i fastighetsägande bolag överlåts istället för lagfartsöverlåtelse). Priset på aktierna speglar det underliggande fastighetsvärde som aktörerna är överens om i transaktionen. Ofta sker ett avdrag på köpeskillingen för aktierna för att spegla en oförmånlig skattesituation för köparen vid sådant förvärv i jämförelse med lagfartsöverlåtelse. I praktiken är det vanligt att det sker uppvärderingar av underliggande fastighetstillgång på grund av den rabatt som den oförmånliga skattesituationen medfört när det gäller vederlaget (betalning för aktier samt eventuellt övertagna skulder i bolaget) på sådana andelar som nyss diskuterats. Vi menar att sådana uppvärderingar endast borde vara möjligt när köparen tydligt kan visa att det överenskomna underliggande fastighetsvärdet (entry price) också skulle gälla som exit price. Har köparen bjudit över alla andra aktörer i en budgivning skulle detta kunna vara svårt att visa, åtminstone i de fall det föreligger väsentliga skillnader mellan högsta bud och de därefter i nivå liggande buden.

Utmaning för revisorer

Inte minst för revisorer måste det vara en stor utmaning att finna empiriskt härledda ”revisionsbevis” för att bedöma om värdering till verkligt värde av fastigheter i fastighetsbolag har skett helt i enlighet med definitionen av verkligt värde i IFRS 13. Visst kan företagsledningen ha uppfattningar om olika indata i värderingskalkyler och värdenivåer på fastigheter, men saknas empiriskt härledd bevisning från marknaden för sådana nyss nämnda indata och värden, borde uppvärderingar och eventuella vinster vid omvärderingar bedömas restriktivt.

Slutligen, vid nedgångar på fastighetsmarknaden

är det förvisso önskvärt med bevis från transaktionsmarknaden vid överväganden om verkligt värde/marknadsvärde ska justeras ned eller ej. Detta är dock, enligt vår uppfattning, långt ifrån något krav för nedjustering av dessa värden. Saknas tillräckligt med transaktionsbaserad marknadsinformation får i stället sökandet efter annan typ av marknadsinformation intensifieras. Sådan marknadsinformation kan exempelvis vara kunskapen om att säljares reservationspriser ligger över köpares vilja/förmåga att tillmötesgå dessa reservationspriser, åtstramningar på kreditmarknaden, och noterade fastighetsaktier som under mer än enstaka månader indikerar förväntningar om vikande värden på underliggande likartade tillgångar.

Vidare tycker vi att det vore bra om samtliga aktörer på marknaden hade klara uppfattningar om vad som avses med villiga säljare och villiga köpare enligt gällande regelverk/standarder när verkligt värde/marknadsvärde ska bedömas. Som betonades ovan är en villig säljare enligt dessa regler helt enkelt en hypotetisk säljare som något förenklat uttryckt är beredd att sälja till det bästa pris som går att få på marknaden enligt gällande förhållanden vid värdetidpunkten. Om den aktuelle innehavaren skulle tycka att detta ”pris” är för lågt i förhållande till denne aktörs reservationspris är en helt annan fråga.

Vad som sagts ovan gällande verkligt värde i enlighet med IFRS bedömer vi även vara relevant vid tillämpning av svenska redovisningsregler som Bokföringsnämndens K3-regelverk då begreppet verkligt värde används.

Slutligen ställer vi oss frågande till om fastigheter, som ofta värderas med icke observerbara indata i värderingsmodeller, verkligen lämpar sig att redovisas löpande till verkligt värde i balansräkningen vid varje rapporttillfälle och med effekter av värdeförändringar, som omvärderingsvinster, redovisade direkt i resultaträkningen . Vi kan tänka oss flera olika andra lösningar när det gäller att redovisa denna typ av tillgångar som diskuteras i denna artikel. Vi tänker då på olika varianter av redovisning som tar hänsyn till att det kan finnas väsentliga skillnader mellan aktuella värden på tillgångarna och värden som baseras på historiska anskaffningsvärden men som också ger en mer nyanserad bild till användarna av de finansiella rapporterna när det gäller tillgångsvärden och uthållig intjäningsförmåga.

HANS LIND
professor i fastighetsekonomi, tidigare vid KTH.

BO NORDLUND
redovisnings- och värderingsspecialist fastigheter, tekn dr och MRICS, verksam i BREC-Bo Nordlund REC AB och vid Karlstads universitet.

Fotnoter

1) Denna artikel är i allt väsentligt en förkortad version av artikeln ”The Concept of Market Value in Thin Markets and its Implications for International Accounting Rules (IFRS)” som publiceras i nästa nummer av den ansedda vetenskapliga tidskriften ”Journal of Property Investment & Finance”.

2) Nivå 3-inputs enligt verkligt värde-hierarkin i IFRS 13.

3) Se IAS 40 – Förvaltningsfastigheter och optionen att redovisa enligt verkligt värde-modell som tillämpas av de flesta noterade fastighetsbolag i Europa vid tillämpning av IFRS.

Styrelse-sekreterarens roll

– en kortfattad praktisk guide

Nästan alla noterade bolag har en styrelsesekreterare. Sverige och många andra länder saknar däremot en definition av denna roll, och den är inte heller föreskriven enligt lag. I stället definieras rollen av historisk praxis som man behöver lära sig och genom delade erfarenheter. I den här artikeln delar Brian Belanger, Håkan Osvald och Annika Bäremo med sig av sina erfarenheter av rollen som styrelsesekreterare och ger praktiska råd till andra bolagsjurister som är nya i rollen. De hoppas även inspirera styrelseordföranden att ge sina styrelsesekreterare möjlighet att tillföra ytterligare värde – utöver protokollförande.

Text: **Brian Belanger, Håkan Osvald och Annika Bäremo**

Författarna delar här med sig av sina erfarenheter från rollen som styrelsesekreterare och ger praktiska råd till andra bolagsjurister som är nya i rollen. 18 konkreta frågor får svar och förhoppningsvis kan det ge inspiration till styrelseordföranden att ge sina styrelsesekreterare möjlighet att tillföra ett mervärde – utöver protokollförande.

1. Vem brukar fungera som styrelsesekreterare och varför?

Även om rollen som styrelsesekreterare i vissa bolag hanteras av ekonomichefen, är det oftast företagets chefsjurist/General Counsel som fyller den funktionen. Detta beror bland annat på att chefsjurister i regel är tränade i att sammanfatta komplex information och diskussioner på styrelsemöten till korta och korrekta protokoll. Chefsjuristen besitter också kunskap om principer för bolagsstyrning och kraven på börsnoterade företag vilket är en förutsättning för arbetet som styrelsesekreterare. Utgångspunkten för den här artikeln är att det är chefsjuristen som fungerar som styrelsesekreterare.

2. Hur utnämns styrelsesekreteraren formellt?

Det finns inget lagstadgat förfarande, men utnämnandet kan regleras i styrelsens arbetsordning, vilken antas årligen vid det konstituerande styrelsemötet. Det är i regel styrelseordföranden (efter samråd med vd:n) som beslutar vem som ska fungera som styrelsesekreterare. Det är emellertid inte ovanligt att rollen helt enkelt övergår från en chefsjurist till nästa.

3. Vem rapporterar styrelsesekreteraren till?

Eftersom sekreteraren är en funktion inom styrelsen följer sekreteraren i första hand styrelseordförandens instruktioner och direktiv. Samtidigt rapporterar de flesta styrelsesekreterare till bolagets vd. Därför måste sekreteraren säkerställa att både vd:ns och styrelseordförandens direktiv uppfylls (se fråga 18). Vidare ska sekreteraren fungera som resurs för hela styrelsen. Om sekreteraren får frågor från enskilda styrelseledamöter ska de besvaras direkt och öppet, men styrelseordföranden ska också hållas informerad (om inte sekretess begärts).

4. Vilka plikter har styrelsesekreteraren?

En av styrelsesekreterarens viktigaste uppgifter är att föra protokoll vid styrelsemöten, och att därefter tillse att protokollen snabbt skickas ut och blir justerade (se fråga 12–14). Dessutom har sekreteraren en rad andra administrativa uppgifter. Bland annat ska sekreteraren assistera ordföranden och vd:n med att:

- utarbeta styrelsens årsplan (tidpunkt för möten och ärenden som ska behandlas),
- utarbeta och skicka ut dagordningar (bland annat för att säkerställa att alla ärenden i styrelsens årsplan behandlas),
- förbereda och skicka ut mötesunderlag (”pre-reads”),
- bistå nya styrelseledamöter med information om hur styrelsearbetet fungerar samt information om tillämplig lagstiftning, börsregler, kod för bolagsstyrning med mera,
- förbereda och anordna styrelseresor,
- arkivera styrelsematerial (till exempel med hjälp av NASDAQ:s Directors Desk), samt
- upprätthålla en förteckning över ”öppna frågor” (det vill säga alla ärenden som ska följas upp av ledningen).

5. Vad ingår inte i styrelsesekreterarens roll?

Styrelsesekreteraren är inte ledamot i styrelsen och ska inte agera som sådan. Förutom på uppmaning av styrelseordföranden ska sekreteraren i allmänhet avstå från aktivt deltagande i styrelsens samtal (undantaget frågor som gäller lagstiftning och rättsliga förfaranden, eller där sekreteraren på annat vis ansvarar för en viss föredragning). Styrelsesekreteraren ska inte ansvara för rena logistiskfrågor (till exempel lokalbokning, taxiresor och telefonlinjer) men ska sörja för att någon annan, exempelvis en administrativ assistent, tar hand om detta.

6. Hur kan styrelsesekreteraren tillföra värde utöver protokollförande?

Styrelsesekreterare som enbart för protokoll och utför andra hjälpfunktioner enligt ovan har en ganska begränsad roll. Enligt författarna bör rollen definieras så att den omfattar ett antal ytterligare uppgifter (enligt fråga 7–10 nedan), som kan vara av betydande värde för styrelsearbetet och göra sekreterarrollen mer intressant och meningsfull.

7. Ska sekreteraren agera ”redaktör” av styrelsematerialet?

Ja. Sekreteraren ska granska och vid behov redigera allt styrelsematerial/underlag innan det skickas vidare till styrelsen. Det finns två huvudsyften med en sådan granskning. För det första ska sekreteraren se till att allt material har ett korrekt och konsekvent format (det vill säga har en rubrik som motsvarar punkten på dagordningen, har en lämplig längd, är fritt från skrivfel och innehåller en

”Många styrelseledamöter är erfarna affärspersoner som har lång erfarenhet av tillämpliga regelverk för styrelsearbete – men så är inte alltid fallet.”

sammanfattning). För det andra ska sekreteraren söka förbättra materialets kvalitet. Många presentationer är för långa och detaljerade och förutsätter en nivå av tidigare kunskap i ämnet som inte finns. Sekreteraren har här en unik möjlighet att göra en första genomläsning ur styrelseledamöternas perspektiv, och ställa grundläggande frågor som: Förstår jag presentationens syfte och sammanhang? Vad är det som egentligen begärs av styrelsen (är det ett beslut eller är materialet endast avsett för information)? Är de huvudsakliga budskapen tydliga? Förstår jag alla förkortningar som används och alla diagram och tabeller? En noggrann redigering kan inledningsvis mötas av motstånd från ledningen (”varför redigerar juristen mitt dokument?”), men i det långa loppet kommer arbetet att uppskattas då det får upphovsmannen att framstå i bättre dager och besparar styrelsen både tid och frustration.

8. Är styrelsesekreteraren även styrelsens ”jurist”?

Svaret på denna fråga är: Ja (åtminstone om sekreteraren även är chefsjurist). I allmänhet förväntas styrelsesekreteraren vara väl förtrogen med alla lagar, bestämmelser och principer som ålägger styrelsen diverse förpliktelser. Detta omfattar Aktiebolagslagen, Svensk kod för bolagsstyrning, Årsredovisningslagen, EU:s marknadsmissbruksförordning (MAR) och gällande regler för börshandel. Naturligtvis är det inte alltid möjligt att besvara alla frågor direkt. Ett ärligt ”Jag vet inte svaret på den frågan, men jag ska undersöka saken och återkommer med ett svar så snart som möjligt” är bättre än att gissa och ge ett felaktigt svar. Utöver traditionella styrelsefrågor är det vanligt att styrelsesekreteraren ibland redogör för juridiska frågor samt frågor relaterade till regelefterlevnad (till exempel regelbunden redogörelse för större rättstvister och så vidare.), men detta görs i egenskap av chefsjurist.

9. Ska styrelsesekreteraren ge styrelsen regelbunden ”utbildning”?

Ja, men med måtta. Många styrelseledamöter är erfarna affärspersoner som har lång erfarenhet av tillämpliga regelverk för styrelsearbete – men så är inte alltid fallet. Regelbunden utbildning ges av sekreteraren (på frivillig basis utanför styrelsens ordinarie sammanträden) och välkomnas ofta av nya ledamöter och kan vara bra repetition för sittande ledamöter. Sekreteraren ska också tillhandahålla utbildning i viktig ny lagstiftning, till exempel det som åläggs ”personer i ledande ställning” som infördes genom EU:s marknadsmissbruks¬förordning (MAR) år 2016 eller i det nyligen justerade direktivet om aktieägares rättigheter (Shareholders Rights Directive II). Slutligen är regelbunden utbildning i företagets policyer för regelefterlevnad (t.ex. uppförandekod) god praxis, inte minst för att uppvisa ett ”effektivt efterlevnadsprogram” i den mening som avses i U.S. Federal Sentencing Guidelines, som har internationell räckvidd.

10. Vilken roll har sekreteraren i samband med ”insiderinformation”?

Närhelst ”insiderinformation” anses föreligga ska företaget enligt MAR snarast offentliggöra sådan information, eller fastställa att villkoren för uppskjutande av offentliggörande av insiderinformation är uppfyllda (då även en loggbok ska upprättas). Styrelsebeslut kan ofta ge upphov till sådan ”insiderinformation” och styrelsesekreteraren ska vara beredd att flagga sådana fall och att bistå i att avgöra när ett offentliggörande krävs och om uppskjutande av offentliggörande är tillåtet. Sekreteraren ska också ansvara för att upprätthålla eventuella obligatoriska loggböcker (vid uppskjutande av offentliggörande av insiderinformation) och hålla styrelsen informerad om dessa.

11. Hur kan sekreteraren bistå styrelsen i utvärderingsarbetet?

Enligt Svensk kod för bolagsstyrning ska styrelser i noterade företag årligen utvärdera sitt arbete genom en systematisk och strukturerad process, detta i syfte att utveckla styrelsens arbetsmetoder och höja effektiviteten. Resultatet av utvärderingen ska rapporteras till valberedningen och utgör ett viktigt underlag till valberedningens rekommendationer för styrelsens sammansättning. Sådana utvärderingar kan utföras av ordföranden, ibland med hjälp av en extern tjänsteleverantör, eller med interna resurser. I det senare fallet kan sekreteraren spela en nyckelroll för utvärderingen genom att sammanställa alla enskilda styrelseledamöters synpunkter (i regel

Läs alla fördjupningsartiklar på vår webb:
tidningenbalans.se

genom en skriftlig enkät). Med styrelseordförandens samtycke kan sekreteraren även ombes att ge synpunkter på eventuella utvärderingar som utförs av en extern part.

12. Vad ska protokollet innehålla och hur detaljerat ska det vara?
Enligt författarna bör protokollet hållas så kort och objektivt som möjligt. Vad gäller längd kan omkring fyra till fem sidor vara lagom för ett heldagsmöte. Protokollet ska inte innehålla allt som diskuteras (förutom formella beslut), men det som finns med måste vara korrekt. Detaljnivån kan variera beroende på om utdrag ur protokollet behöver tillhandahållas en extern part (till exempel en bank som en del av en finansiell transaktion, eller en motpart vid en fusion/ett förvärv). Protokollet ska också tydligt skilja mellan vad som är ett slutligt beslut och vad som är ett villkorat beslut (då villkoren för beslutet tydligt ska framgå), samt vad som endast är underlag till ett visst initiativ. Protokollet ska även innehålla en förteckning över åtgärdspunkter (instruktioner till ledningen att följa upp en viss fråga eller vidta en specifik åtgärd). En förteckning över sådana åtgärdspunkter upprätthålls vanligen av sekreteraren i en löpande förteckning över öppna frågor.

13. Vad ska protokollet inte innehålla?
I regel ska protokollet inte innehålla detaljer om vad som ledde fram till ett visst beslut, utöver ett minimum för minneshjälp. I de flesta fall är det bättre att skriva till exempel ”Styrelsen uttryckte oro över …” snarare än, till exempel ”Bengt uttryckte oro över …”. Protokollet ska inte innehålla frågor som inte diskuterades eller där inget beslut fattades under mötet (det vill säga ingen retroaktiv antedatering). De ska i allmänhet inte heller omfatta anmärkningar som är rent spekulativa eller provocerande till sin natur. Detta gäller särskilt mot bakgrund av att styrelsens protokoll ibland kan behöva tillhandahållas myndigheter eller parter med motstridiga intressen. (Se fråga 16.)

14. Hur går det till när protokollet justeras?
Det finns inga skrivna regler på det här området, men enligt vår erfarenhet skapar styrelsesekreteraren ett första utkast av protokollet, som efter eventuella anmärkningar från vd:n skickas till styrelseordföranden och andra styrelseledamöter som utsetts till protokolljusterare (minst en utöver ordföranden krävs). Normalt sker detta inom några dagar efter styrelsemötet, då det fortfarande är färskt i minnet. Efter mottagna kommentarer utarbetas en ny version som undertecknas av styrelsesekreteraren. Denna skickas sedan för underskrift av ordföranden och övriga protokolljusterare. Det är vanligt att protokoll justeras av hela styrelsen vid påföljande möte, men detta har egentligen ingen juridisk effekt – protokollet anses slutgiltigt då det har justerats av styrelseordföranden och protokolljusterarna.

15. Var arkiveras protokollet?
Det slutgiltiga protokollet (tillsammans med underlag och bilagor) arkiveras i regel i ett dokumenthanteringssystem, till exempel NASDAQ:s Director’s Desk. Den faktiska uppladdningen och hanteringen av sådana system brukar skötas av en administrativ assistent (till exempel chefsjuristens eller vd:ns assistent). Det är god praxis att enbart arkivera sådant underlag som faktiskt tillhandahölls till styrelsen eller presenterades under mötet. Material som togs fram men aldrig presenterades för styrelsen ska inte ingå i det formella styrelsearkivet (eller åtminstone arkiveras separat).

16. Vem är behörig att se protokollet?
Utöver styrelseledamöterna finns det ett antal interna och externa intressenter som kan vara behöriga att se protokollet. Det gäller bland annat företagets externa revisorer och den interna revisionsfunktionen. Relevanta delar av protokollet kan också behöva delas med tredje part i samband med kommersiella transaktioner. Exempelvis kan en bank behöva se relevanta bankrelaterade beslut i samband med en strukturerad finansiering. En motpart i en fusion/ett förvärv kan också behöva se beslut som godkänner en viss affär. Slutligen kan protokollet i vissa fall behöva lämnas ut till parter med motstridiga intressen, till exempel en motpart i en tvist (exempelvis via discovery-förfarande) eller till en tillsynsmyndighet. Ett exempel på det senare kan vara konkurrensmyndigheter som kan ha rätt att granska

> ”Med tanke på den mycket känsliga och konfidentiella informationen i styrelsematerialet behöver styrelsesekreteraren bevaka att protokollet bara görs tillgängligt för de som har rätt till det, och då endast vad som är nödvändig information.”

styrelsematerial vid utvärdering av en viss transaktion vad gäller marknadsandel och potentiell effekt på konkurrensen (så kallade ”4(c)-dokument” i USA). Med tanke på den mycket känsliga och konfidentiella informationen i styrelsematerialet behöver styrelsesekreteraren bevaka att protokollet bara görs tillgängligt för de som har rätt till det, och då endast vad som är nödvändig information.

17. Hur dokumenteras ”ej enhälliga” beslut?
Detta är en bra fråga, då ingen av författarna har hamnat i en situation där ett beslut som inte var enhälligt fattats. Kanske speglar detta den svenska företagskulturen. Normalt om inte hela styrelsen står bakom ett beslut blir det inget beslut vid det tillfället. Rent formellt bör det påpekas att styrelseledamöterna har rätt att få sina avvikande åsikter noterade i protokollet.

18. Vad finns det för vanliga ”fallgropar” som bör undvikas av styrelsesekreterare?
Möjliga situationer är förstås många, men här är några av de vanligaste fallgroparna:

- Att inte vara införstådd med rollens omfattning. Alla uppgifter som beskrivs i den här artikeln (utöver protokollförande) är sådana som bara ska utföras efter beslut av styrelseordföranden och vd:n. Förväntningarna på rollen bör klargöras och regelbundet bekräftas av styrelseordföranden.
- Att hamna i kläm mellan vd:ns och styrelseordförandens förväntningar. I välfungerande företag har vd:n och styrelseordföranden liknande förväntningar på styrelsearbetet. Det är ändå viktigt att sekreteraren undviker att hamna i kläm mellan olika åsikter. Det bästa sättet att undvika detta är genom en, på förhand, fortlöpande och öppen kommunikation med både vd:n och styrelseordföranden. I egenskap av chefsjurist representerar du i slutändan aktieägarna (som har utsett styrelseordföranden), så om det kommer till kritan är det där din lojalitet ska ligga. Men din uppgift är att se till att aldrig hamna i den situationen – var proaktiv!
- Att skicka ut fel material eller skicka det för sent. Styrelsematerialet är ofta omfattande. Sekreteraren kan spela en viktig roll i att sätta upp interna tidsfrister för sammanställning och distribution av material. Om du skickar ut material sent och/eller skickar fel material eller flera versioner av samma material kan du räkna med en missnöjd styrelse.
- Att få problem med tekniken under mötet. Styrelseledamöter är ofta upptagna personer med höga förväntningar och litet tålamod om tekniken inte fungerar, telekonferensnumren är felaktiga eller om det trådlösa nätverket inte är tillgängligt. Sekreteraren ska inte vara it-ansvarig, men ska se till att det finns en it-ansvarig på plats.
- Att vara sen med protokollet. Protokollet ska skrivas och skickas ut så snart som möjligt efter ett möte, medan det fortfarande är färskt i minnet. Det är fel och ineffektivt att skicka ut protokollet till exempel tre veckor efter ett styrelsemöte. Då kan vissa åtgärdspunkter redan ha blivit irrelevanta.
- Att inte flagga när det behövs. Tänk på att styrelsesekreteraren, i egenskap av chefsjurist, är förpliktigad att agera i aktieägarnas bästa intresse och behöver en viss grad av oberoende för att fullgöra den plikten. Styrelseordföranden ska kräva att sekreteraren visar prov på sådant oberoende genom att flagga om legitima orosmoln uppstår i samband med en viss åtgärd (eller utebliven åtgärd). Detta skyddar ordföranden, vd:n och hela styrelsen (även chefsjuristen).

ANNIKA BÄREMO
General Counsel, Saab AB.

BRIAN BELANGER
General Counsel, Husqvarna AB.

HÅKAN OSVALD
General Counsel, Atlas Copco AB.

Skattebrott och bokföringsbrott

När det gäller hobbyverksamheter samt vilande aktiebolag som innehåller ägares bostadsfastighet

I denna artikel berör Björn Forssén vissa beskattningsfrågor om hobbyverksamheter respektive om vilande aktiebolag som innehåller ägares bostadsfastighet. I dessa frågor bör åklagaren särskilt beakta både gränsdragningsproblem beträffande de inkomstskatterättsliga materiella reglerna och reglerna om skatteförfarandet, och inte utgå från att beslut om slutlig skatt från Skatteverket (SKV) som innehåller påstående om att den enskilde har lämnat oriktig uppgift i sin inkomstdeklaration är en tillräcklig omständighet för att besluta om åtal.

Text: **Björn Forssén**

”Jag tar i denna artikel upp ett par situationer beträffande hobbyverksamheter och inkomstskatt ...”

I artikeln Näringsförbud – kanske inte alltid helt hopplöst (Balans Fördjupning nr 1/2018) berörde jag frågor om skattebrott enligt 2 § skattebrottslagen (1971:69), SBL, och näringsförbud enligt lagen (2014:836) om näringsförbud avseende oriktig uppgift i en momsdeklaration på grund av för högt redovisad överskjutande ingående mervärdesskatt (moms). Jag anför där att felaktig överskjutande ingående moms inte kan anföras till stöd för en åklagares yrkande om näringsförbud på grunden underlåtenhet att betala skatt enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), SFL, även om omständigheterna är sådana att åklagaren kan stämma den enskilde för skattebrott enligt 2 § SBL på grund av samma oriktiga uppgift. Jag tar i denna artikel upp ett par situationer beträffande hobbyverksamheter och inkomstskatt, där åklagaren redan under förundersökningen bör överväga om SKV:s påståenden om oriktiga uppgifter i den enskildes inkomstdeklaration kan anses ha medfört att aktuell deklaration innebär en fara för skatteundandragande, och sålunda för att skattebrott föreligger enligt 2 § SBL respektive om sådant fel kan anses innebära att bokföringsbrott föreligger enligt 11 kap. 5 § brottsbalken (1962:700), BrB. Jag bortser i sammanhanget från de subjektiva rekvisiten för brott i de fall som jag berör. I denna artikel tar jag sålunda upp följande frågeställningar beträffande inkomstskatt avseende skattebrott respektive bokföringsbrott i hobbyverksamheter:

- Gränsdragningen mellan inkomst av tjänst som utgör hobbyverksamhet och inkomst av näringsverksamhet i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet.
- Gränsdragningen mellan inkomst av tjänst som utgör hobbyverksamhet och inkomst av kapital i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet.
- Fråga om att ägare till vilande aktiebolag har lagt familjens bostadsfastighet (villa) i bolaget, och att villan därmed utgör näringsfastighet, i förhållande till skattebrott respektive till bokföringsskyldighet och bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § BrB.

Inkomst av tjänst som utgör hobbyverksamhet eller inkomst av näringsverksamhet i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet

Inkomstslaget näringsverksamhet är centralt i inkomstskattelagen (1999:1229), IL, för att bestämma till vilket inkomstslag en inkomst som omfattas av IL ska hänföras: inkomst av kapital, inkomst av tjänst eller inkomst av näringsverksamhet. Även gränsdragningen mellan å ena sidan inkomst av tjänst som utgör hobbyverksamhet och å andra sidan näringsverksamhet eller inkomst av kapital är viktig när jag sätter dessa frågor i förhållande till skattebrottet eller bokföringsbrottet. Därför gör jag följande korta beskrivning av indelningen av inkomstslagen i IL:

- Till inkomstslaget kapital hänförs avkastning eller kapitalvinst på tillgång, om inkomsten inte ska räknas till inkomstslaget näringsverksamhet (41 kap. 1 § andra stycket IL).
- Till inkomstslaget tjänst räknas inkomster och utgifter på grund av anställning, uppdrag eller hobbyverksamhet till den del de inte ska räknas till inkomstslaget näringsverksamhet eller inkomstslaget kapital (10 kap. 1 § och 12 kap. 37 § IL).
- Överskott av hobbyverksamhet beskattas tillsammans med övriga inkomster av tjänst, men underskott får inte dras mot andra tjänsteinkomster. En hobbyverksamhet behandlas som om den utgör en särskild verksamhet inom inkomstslaget tjänst.
- Inkomst av näringsverksamhet och inkomst av tjänst utgör förvärvsinkomster (arbetsinkomster), det vill säga den enskilde ska försörja sig på sådana inkomster (1 kap. 5 § IL). En hobbyverksamhet innebär dock inte att den enskilde ska försörja sig på inkomsterna, utan det är fråga om något som denne gör i stort sett för sitt eget nöjes skull. Hobbyverksamheter skiljer sig emellertid från inkomst av kapital såtillvida att en hobbyverksamhet innebär

att den enskilde gör något slags prestation, varför hobbyverksamheterna hänförs till inkomstslaget tjänst.

- Genom att inkomstslagen kapital och tjänst bestäms negerat i förhållande till inkomstslaget näringsverksamhet ger definitionen av vad som menas med en egentlig näringsverksamhet i IL och de kriterier som kan utläsas ur den definitionen avgränsningarna gentemot kapital och tjänst. Med en egentlig näringsverksamhet avses enligt 13 kap. 1 § första stycket andra meningen IL en ”förvärvsverksamhet som bedrivs yrkesmässigt och självständigt”. Kriterierna för egentlig näringsverksamhet är således följande: förvärvssyfte, yrkesmässighet (som kan indelas i varaktighet eller omfattning) och självständighet. Dessa subjektiva rekvisit gäller för fysiska personer, medan bestämningen av näringsverksamhet för juridiska personer, till exempel ett aktiebolag, innebär att alla inkomster och skulder hos den juridiska personen hänförs till inkomstslaget näringsverksamhet, oavsett om de subjektiva rekvisiten för (egentlig) näringsverksamhet enligt 13 kap. 1 § första stycket andra meningen IL är uppfyllda beträffande inkomsterna eller utgifterna (1 kap. 3 § andra stycket och 13 kap. 2 § IL).

Antag att en tvist föreligger mellan SKV och den enskilde – som här antas vara en fysisk person – angående dennes inkomstdeklaration avseende fjärde året efter det att denne började samla frimärken och sälja något frimärke till vänner och bekanta. Personen i fråga, A, deklarerar i övrigt inkomster från en vanlig anställning (inkomst av tjänst) hos en arbetsgivare inom dagligvaruhandeln (en livsmedelsbutik). A har hittills inte deklarerat frimärksverksamheten, eftersom A anser att den utgör en hobbyverksamhet och inte behöver deklareras på grund av att den enbart har medfört kostnader och sålunda underskott – A behöver inte deklarera hobbyverksamheten förrän det beskattningsår då den ger överskott. SKV å sin sida anför att sistnämnda inte är relevant för det fjärde beskattningsåret. SKV anser att det inte längre endast är fråga om en hobbyverksamhet, utan om en näringsverksamhet på grund av att verksamheten då är varaktig, varför yrkesmässighetsrekvisitet är uppfyllt jämte att A ska anses ha ett förvärvssyfte med frimärksverksamheten, vilken ostridigt bedrivs självständigt av A – till skillnad från den vanliga anställningen i livsmedelsbutiken.

Funderar du på att skriva en fördjupnings-artikel?
Hör av dig till
pernilla.halling@far.se

SKV anser sålunda att samtliga rekvisit för egentlig näringsverksamhet är uppfyllda avseende A:s frimärksverksamhet, och att A borde redovisa underskott av näringsverksamhet i inkomstdeklarationen för verksamhetens fjärde beskattningsår. SKV anför att en oriktig uppgift då har lämnats av A i inkomstdeklarationen på grund av att denne inte har deklarerat underskottet i näringsverksamheten, vilket föranleder att SKV med stöd av 49 kap. 14 § skatteförfarandelagen (2011:1244), SFL, påför A skattetillägg om en fjärdedel av underskottet som SKV anser att A borde ha deklarerat. I vart fall formellt sett skulle därmed åklagaren kunna stämma A för skattebrott enligt 2 § SBL mot bakgrund av att SKV anför att A har lämnat oriktig uppgift genom att inte deklarera underskottet i frimärksverksamheten. Eftersom A, som har utgått från att den verksamheten enbart utgör hobby, inte har upprättat någon bokföring för den, kan åklagaren – i vart fall formellt sett – stämma A för bokföringsbrott också, enligt 11 kap. 5 § BrB. En fysisk person som bedriver näringsverksamhet är nämligen bokföringsskyldig enligt 2 kap. 6 § bokföringslagen (1999:1078), BFL.

Antag att det i stället är så att A, i samband med att denne deklarerar det fjärde beskattningsåret, själv anser att frimärksverksamheten redan från starten det första beskattningsåret har utgjort näringsverksamhet. A har en fri rätt att begära omprövning av sina inkomstdeklarationer sex år bakåt i tiden. Enligt 66 kap. 7 § första stycket SFL ska en begäran om omprövning ha kommit in till SKV senast det sjätte beskattningsåret efter utgången av det kalenderår

”Det är av intresse som här beträffande frågan om att bestämma om en verksamhet utgör hobby eller näringsverksamhet.”

då beskattningsåret har gått ut. Det är av intresse som här beträffande frågan om att bestämma om en verksamhet utgör hobby eller näringsverksamhet. Om en nystartad verksamhet går med förlust, såsom beträffande de första åren för A:s frimärksverksamhet, kan den bedömningen vara svår att göra. Om verksamheten har pågått några år, kan bedömningen ske på säkrare grund och den fysiska personen begära omprövning, om det visar sig att näringsverksamhet har förelegat från början (se prop. 1989/90:110 Del 1 s. 312 och 313). Innan A begär en sådan omprövning, bör dock A beakta om denne har en ordnad bokföring för de tidigare åren avseende frimärksverksamheten, så att omprövningen från hobby till näringsverksamhet inte får till följd att A anses ha begått bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § brottsbalken (1962:700), om räkenskapsinformation för dessa år saknas eller är undermålig.

Inkomst av tjänst som utgör hobbyverksamhet eller inkomst av kapital i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet

En fråga som kan bli aktuell beträffande hobbyverksamheten enligt ovan, A:s frimärksverksamhet, gäller de tillgångar som används i verksamheten. Antag att A säljer verksamheten det femte året, och att det som då återstår är instrument och liknande som A har använt för att hanteras frimärkena, till exempel särskild ljusutrustning och förstoringsglas. Frågan är i så fall i vilket av inkomstslagen tjänst, näringsverksamhet eller kapital som A ska deklarera inkomst från sådan försäljning i deklarationen avseende det femte beskattningsåret.

I det beskrivna fallet är det inte fråga om inkomst av kapital såsom beträffande avkastning (ränta och liknande) eller kapitalvinst vid avyttring av tillgångar enligt 44, 45, 46, 48 eller 50 kap. IL. Instrument och liknande i A:s frimärksverksamhet har använts för att A ska utföra en prestation, oavsett den ska anses som en hobbyverksamhet eller näringsverksamhet. Emellertid kan inkomst från försäljning av instrument och liknande i verksamheten anses utgöra ”avyttring av andra tillgångar” enligt 52 kap. IL, det vill säga det kan vara fråga om inkomst av kapital beträffande kapitalvinst eller kapitalförlust avseende andra tillgångar än sådana som avses i något av de andra nämnda kapitlen i IL avseende inkomstslaget kapital. I 52 kap. IL delas dessa kapitalvinster upp i två slag: kapitalvinst vid avyttring av tillgångar för personligt bruk (personliga tillgångar), såsom gångkläder och möbler, respektive kapitalvinst vid avyttring av andra tillgångar än personliga tillgångar, exempelvis samlarföremål såsom frimärken. För bestämningen av tillämpligt inkomstslag avseende vinst vid A:s avyttring av instrument och liknande i frimärksverksamheten är det av särskilt intresse att lagstiftaren i förarbetena till IL anger: ”Avyttring av inventarier som används i en hobbyverksamhet bör alltid beskattas i inkomstslaget kapital” (se prop. 1999/2000:2 Del 2 s. 115).

Sålunda innebär förarbetena till IL, enligt min uppfattning, att vinst vid avyttring av inventarier i en hobbyverksamhet enbart kan hänföras till inkomstslaget kapital. Om hobbyverksamheten omprövades till att anses utgöra näringsverksamhet vid beslut om slutlig skatt avseende fjärde beskattningsåret efter starten av frimärksverksamheten, har inventarierna (instrument och liknande) anskaffats av A i dennes hobbyverksamhet under de föregående beskattningsåren. Dessa inventarier undergår inte något karaktärsbyte genom omprövningen av inkomstslag för de löpande inkomsterna i verksamheten, utan de bör enligt min mening anses som just inventarier i en hobbyverksamhet, när de avyttras det femte beskattningsåret och A slutredovisar sina löpande inkomster i inkomstslaget näringsverksamhet. Om A inte har redovisat avyttringen av inventarierna, kan A anses ha begått skattebrott enligt 2 § SBL. Emellertid kan inte A anses ha begått skattebrott så länge denne har redovisat kapitalvinsten i inkomstslaget kapital. Att de löpande inkomsterna i frimärksverksamheten ska redovisas i inkomstslaget näringsverksamhet förändrar inte den bedömningen. Lagstiftarens uttalande i förarbetena enligt citatet ovan innebär enligt min mening sålunda också att A inte kan anses ha begått bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § BrB, om A helt har

underlåtit att redovisa vinsten vid avyttringen av inventarierna, oavsett om de löpande inkomsterna ska redovisas i inkomstslaget näringsverksamhet eller i inkomstslaget tjänst.

Att ägare till vilande aktiebolag har lagt familjens bostadsfastighet i bolaget sätts i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet

En vanlig fråga är om ägarna till ett aktiebolag ska lägga ”bostaden i bolaget”, till exempel överföra ägares villa som utgör bostadsfastighet till aktiebolaget, som i detta fall antas vara vilande och inte kommer att innehålla något annat än villan. Om villan överförs till bolaget, utgör den inte längre en privatbostadsfastighet, utan en näringsfastighet (jämför 2 kap. 13 och 14 §§ IL och prop. 1989/90:110 Del 1 s. 501). Innehav av näringsfastigheter (och näringsbostadsrätt samt avverkningsrätt till skog) räknas alltid som näringsverksamhet (13 kap. 1 § tredje stycket första meningen IL). Det innebär följande i förhållande till skattebrottet och bokföringsbrottet:

- Aktiebolaget ska redovisa kapitalvinst eller kapitalförlust i inkomstslaget näringsverksamhet vid en försäljning av villan, eftersom den utgör näringsfastighet. Vid avyttring av näringsfastighet ska dessutom bland annat medgivna värdeminskningsavdrag återföras av bolaget till beskattning i inkomstslaget näringsverksamhet (26 kap. 2 § första stycket 1 IL). Även om köpeskillingen skulle kunna undantas från omedelbar beskattning hos bolaget enligt reglerna om verksamhetsavyttring i 38 kap. IL, ska bolaget på grund av avyttringen återföra värdeminskningsavdragen för villan till beskattning i näringsverksamhet hos bolaget.
- Redovisar ägarna av aktiebolaget en avyttring av villan i bolagets inkomstdeklaration enligt vad nyss sagts, kan de inte anses ha begått något skattebrott, men det innebär inte att de inte skulle kunna anses ha begått bokföringsbrott – i vart fall formellt sett – om de inte har upprättat en bokföring för bolaget och avslutat den med en årsredovisning som ska ha lämnats till Bolagsverket. Det beror på att en juridisk person, såsom ett aktiebolag, normalt sett är bokföringsskyldig som sådan enligt 2 kap. 1 § BFL, och att ett aktiebolag som sådant är skyldigt att avsluta bokföringen med en årsredovisning, enligt 6 kap. 1 § första stycket 1 BFL. Dessa krav gäller oavsett om aktiebolaget är vilande eller aktivt. Även om inga affärshändelser har förekommit i bolaget, ska det upprätta en bokföring och lämna en årsredovisning till Bolagsverket vilken ska uppta uppgifter om villan, så att bolagets ställning kan utläsas av balansräkningen. Bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § BrB kan således föreligga, när ägare till ett vilande aktiebolag som innehåller en bostadsfastighet inte har upprättat en bokföring och avslutat den med en årsredovisning som ska ha lämnats till Bolagsverket, eftersom bostadsfastigheten – villan i detta exempel – utgör en näringsfastighet enligt 2 kap. 14 § IL och ska redovisas, trots att villan enbart används som bostad av ägaren till bolaget (och vederbörandes familj) och inte alls används i bolagets (vilande) verksamhet.

Avslutande synpunkter

I artikeln Näringsförbud – kanske inte alltid helt hopplöst (Balans Fördjupning nr 1/2018) tog jag bland annat upp, beträffande frågor om skattebrott och näringsförbud, att lagstiftaren anser att åklagarens utformning av gärningsbeskrivningen i praktiken ska styra vid konkurrens mellan olika regler såsom mellan bokföringsbrott och försvårande av skattekontroll (jämför prop. 1995/96:170 s. 137). Genomgången av gränsdragningsfrågorna mellan inkomstslagen i IL, när det gäller hobbyverksamheter, och av frågan om den inkomstskattemässiga och civilrättsliga redovisningen av den villa som en bolagsägare (med familj) bor i, och som ägs av aktiebolaget, i förhållande till frågorna om skattebrott respektive bokföringsbrott, visar enligt min mening, att åklagaren borde styra upp också dessa frågeställningar i gärningsbeskrivningen.

Jag anser dessutom att de fall som jag berör i denna artikel utgör exempel på när åklagaren redan under förundersökningen bör ha övervägt och tagit ställning till SKV:s påståenden om oriktiga uppgifter från den enskildes sida i inkomstdeklarationen eller om att bokföringsskyldigheten etcetera inte har uppfyllts av denne, hellre än att åklagaren beslutar om åtal och stämmer den enskilde för skattebrott eller bokföringsbrott. Tingsrätterna är enligt min uppfattning alltför generösa med att, i stället för att ställa krav på åklagarens stämningsansökan i nämnda hänseenden, tillåta åklagaren att justera sin gärningsbeskrivning, när det visar sig att invändningar kan resas mot SKV:s påståenden, vilka då kanske inte ens har prövats av förvaltningsrätten. Exempelvis en skönsbeskattning kan i den processen visa sig gälla vissa konkreta frågor och inte att det är skäligt att avvika från bokföringen i dess helhet som underlag för inkomstdeklarationen (jämför 57 kap. 1 § första stycket SFL).

BJÖRN FORSSÉN
Juris doktor och verksam som advokat i egen verksamhet i Stockholm.

Aspekter på företrädar-ansvaret

– med utgångspunkt i tidigare artiklar i Balans

I denna artikel återkommer Björn Forssén till ett par tidigare artiklar där han berör frågor som kan belysas även i ett företrädaransvarsperspektiv. Han framhåller att dessa aspekter visar på betydelsen av att Skatteverket (SKV) och underinstanserna hos förvaltningsdomstolarna inte tillåts etablera en faktisk gällande rätt vid sidan av de prejudikatmål i vilka Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) avkunnar domar till vägledning för rättstillämpningen. Enligt Björn Forssén gäller detta även åklagarnas tillämpning, varvid förhållandet till domar i prejudikatmål i Högsta domstolen (HD) bör betraktas på samma sätt.

Text: **Björn Forssén**

Denna artikel utgår från två tidigare artiklar i Balans:
- *Näringsförbud – kanske inte alltid helt hopplöst*
  Balans fördjupning nr 1/2018
- *Förvaltningsrätten baserar beslut på förväntad utgång i företrädaransvarsärende – hur rättssäkert är det?*
  Balans fördjupning nr 4/2018

I ett par tidigare artiklar i Balans fördjupning har jag bland annat berört frågan om företrädares personliga betalningsansvar (företrädaransvar) för skatteskulder hos en juridisk person, framför allt aktiebolag, och tagit upp frågor som också kan vara intressanta utifrån ett företrädaransvarsperspektiv. Det rör sig om tillämpningsfrågor, och inte i första hand tolkning. I denna artikel återkommer jag med en betraktelse av vissa aspekter på företrädaransvarsinstitutet enligt 59 kap. 12-21 §§ skatteförfarandelagen (2011:1244), SFL, utifrån de aktuella artiklarna.

Två problemställningar angående företrädaransvarsinstitutet

Fråga 1

I artikeln Näringsförbud – kanske inte alltid helt hopplöst berörde jag frågor om skattebrott enligt 2 § skattebrottslagen (1971:69), SBL, och näringsförbud enligt lagen (2014:836) om näringsförbud avseende oriktig uppgift i en momsdeklaration på grund av för högt redovisad överskjutande ingående mervärdesskatt (moms). Jag presenterar där som min uppfattning att i motsats till om den enskilde underlåter att redovisa moms att betala, det vill säga utgående moms som överstiger ingående moms för aktuell redovisningsperiod, till Skatteverket (SKV), kan inte felaktig överskjutande ingående moms anföras till stöd för en åklagares yrkande om näringsförbud på grunden underlåtenhet att betala skatt enligt SFL. Det är min mening oavsett om omständigheterna är sådana att åklagaren kan stämma den enskilde för skattebrott enligt 2 § SBL på grund av en sådan oriktig uppgift i momsdeklarationen. Jag nämner detta inledningsvis även i artikeln Frågor om skattebrott och bokföringsbrott beträffande hobbyverksamheter samt beträffande vilande aktiebolag som innehåller ägarnas bostadsfastighet (i detta nummer av Balans fördjupning). I denna artikel berör jag att regeln om företrädaransvar avseende återbetald överskjutande ingående moms som är felaktig, 59 kap. 14 § SFL, uppvisar vissa olikheter när det gäller kriterierna för ansvar jämfört med huvudregeln om företrädaransvar, 59 kap. 13 § SFL. Jag återger här lydelserna av de båda lagrummen:

59 kap. 13 § SFL

”Om en företrädare för en juridisk person uppsåtligen eller av grov oaktsamhet inte har betalat skatt eller avgift, är företrädaren tillsammans med den juridiska personen skyldig att betala skatten eller avgiften.

Betalningsskyldigheten är knuten till den tidpunkt vid vilken skatten eller avgiften ursprungligen skulle ha betalats.

Om Skatteverket enligt 66 kap. 35 § har hänfört skatt eller avgift som avser flera redovisningsperioder till en period, avses med ursprunglig tidpunkt för betalning förfallodagen för skatt eller avgift som redovisas i den perioden.”

59 kap. 14 § SFL

”Om en företrädare för en juridisk person uppsåtligen eller av grov oaktsamhet har lämnat oriktiga uppgifter som har lett till att den juridiska personen har tillgodoräknats överskjutande ingående mervärdesskatt eller överskjutande punktskatt med ett för stort belopp, är företrädaren tillsammans med den juridiska personen skyldig att betala beloppet. Detsamma gäller om de oriktiga uppgifterna har lett till att ingående mervärdesskatt eller punktskatt har betalats tillbaka med ett för högt belopp.”

De båda lagrummen innehåller samma subjektiva kriterier, uppsåt eller grov oaktsamhet, som nödvändiga rekvisit för företrädaransvar, men 59 kap. 14 § innehåller objektiva kriterier för ansvar som saknas

”Ett företrädaransvar för en juridisk persons, exempelvis ett aktiebolags, för högt tillgodoräknade överskjutande ingående moms kräver också att SKV kan påvisa att företrädaren har lämnat oriktiga uppgifter i bolagets momsdeklaration.”

i huvudregeln 59 kap. 13 § SFL: Ett företrädaransvar för en juridisk persons, exempelvis ett aktiebolags, för högt tillgodoräknade överskjutande ingående moms kräver också att SKV kan påvisa att företrädaren har lämnat oriktiga uppgifter i bolagets momsdeklaration. Jag sätter det i relation till frågan om skattebrott enligt 2 § SBL på följande sätt:

- I ett fall där SKV, avseende en eller flera momsdeklarationer från ett aktiebolag, anser i skattemålet att bolaget har lämnat oriktiga uppgifter bestående i för högt redovisad överskjutande ingående moms bör åklagaren inte stämma företrädaren för bolaget inför tingsrätten angående skattebrott enligt 2 § SBL, innan skattemålet är avgjort genom lagakraftvunnen dom i förvaltningsdomstolarna. Det är i grunden samma subjektiva rekvisit som gäller för företrädaransvaret som för skattebrottet, även om de båda reglerna i SFL innehåller både uppsåt och grov oaktsamhet, medan 2 SBL enbart stipulerar uppsåt. Enligt förarbetena till nuvarande regler om företrädaransvar har regleringen av företrädaransvaret utformats efter mönster av hur det straffrättsliga ansvaret har reglerats. Jämför Regeringens proposition 2002/03:128 sidan 23 (jämför även prop. 2002/03:128 s. 22, prop. 1996/97:100 Del 1 s. 434 och 443 och SOU 1965:23 s. 187).
- Om SKV inte har inlett något företrädaransvarsmål avseende återbetald för högt redovisad ingående moms, kan åklagaren stämma företrädaren inför tingsrätten avseende skattebrott enligt SBL. Det strider inte mot principen *ne bis in idem*, förbud mot dubbel lagföring och bestraffning, såsom den har kommit till uttryck med avseende på förhållandet mellan åtal och företrädaransvar i HD:s dom i NJA 2013 s. 502 och den därefter införda 13 b § i SBL, genom SFS 2015:634.

Det som bör avhålla åklagaren från att åtala företrädaren, innan skattemålet avseende dennes bolag är slutligt avgjort i förvaltningsdomstolarna, särskilt när det gäller för högt redovisad överskjutande ingående moms, är enligt min uppfattning att om åklagaren så att säga hinner före SKV och ett företrädaransvarsmål därmed inte kan inledas mot bolagets företrädare får aldrig frågan om oriktiga uppgifter enligt 59 kap. 14 § SFL en egen prövning. Då skulle inte företrädaren kunna återkomma med en resningsansökan i brottmålet, där rekvisitet oriktiga uppgifter kan ha fått en annan bedömning i förvaltningsdomstolarna än vad som kan ha blivit fallet i de allmänna domstolarna. Eftersom begreppet oriktig uppgift ska ges samma innebörd straffrättsligt som skatterättsligt (jämför prop. 2002/03:106 s. 116), återstår då enbart att jämföra med vad förvaltningsdomstolarna slutligen anser om frågan om oriktig uppgift som grund för skattetillägg för bolaget i skattemålet. Skattemålet utgör inget hinder för åtal enligt 13 b § SBL i förevarande fall, eftersom principen *ne bis in idem* i enlighet med det lagrummet enbart omfattar en fysisk person, som har drivit sin verksamhet under enskild firma, och inte en fysisk person som är företrädare för en juridisk person, såsom ett aktiebolag. Emellertid bör åklagaren av rättssäkerhetsskäl avvakta den slutliga utgången i bolagets skattemål, innan denne beslutar om åtal mot företrädaren, när skattemålet innehåller fråga om skattetillägg på grund av att bolaget har lämnat oriktig uppgift avseende överskjutande ingående moms. Om åklagaren inte skulle besluta om åtal, skulle frågan om oriktiga uppgifter sannolikt också komma att prövas i ett företrädaransvarsmål enligt 59 kap. 14 § SFL, och om åklagaren beslutar om åtal mot företrädaren kan denne enligt min uppfattning återkomma med en ansökan om resningsansökan avseende en dom om straffansvar om bolagets skattetillägg tas bort i förvaltningsdomstolarna.

Fråga 2

- Avgörande för *ne bis in idem*-frågan avseende företrädaransvar enligt SFL i förhållande till brottmålet är sålunda om ett mål om företrädaransvar kan ha inletts redan innan SKV stämt företrädaren för den juridiska personen inför förvaltningsrätten. I artikeln Förvaltningsrätten blandar processer och förutser i ett betalningssäkringsärende mot

en fysisk person som äger ett aktiebolag med skatteskulder utgången i det då ännu inte inledda företrädaransvarsärendet – rättssäkert? har jag tagit upp ett fall av faktisk gällande rätt etablerad hos SKV och förvaltningsrätten i Stockholm, där SKV och domstolen anser att beslut om betalningssäkring kan fattas mot en ägare – fysisk person – av ett aktiebolag baserat på en hypotetisk uppfattning om utgången i ett senare företrädaransvarsmål om att göra den fysiska personen – företrädaren – personligt betalningsansvarig för aktiebolagets skatteskulder. Förvaltningsrätten anförde bland annat följande som grund för beslutet:

> *”Förvaltningsrätten anser att det föreligger sannolika skäl att A, i egenskap av företrädare för bolaget, kommer att åläggas solidariskt betalningsansvar för de arbetsgivaravgifter och den mervärdesskatt som sannolikt kommer att fastställas för X AB”.* [1]

Förvaltningsrätten hänvisar till 46 kap. 6 och 8 §§ samt 59 kap. 13 § SFL, men ser inget problem med att fastställa SKV:s ansökan om betalningssäkring, trots att SKV då ännu inte ens hade påbörjat något ärende om solidariskt betalningsansvar mot aktiebolagets ägare avseende bolagets skulder avseende mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter, det vill säga trots att SKV då ännu inte hade påbörjat ett företrädaransvarsärende enligt 59 kap. 13 § SFL. Jag återkommer inte till alla synpunkter som jag har anfört mot detta i den nämnda artikeln beträffande ansvarsfrågan, utan stannar här vid att upprepa något från artikeln som bör ställas i förhållande till vad jag har anfört tidigare i denna artikel om *ne bis in idem*-frågan och att SBL och HD:s rättspraxis ska anses innebära att åklagaren kan besluta om åtal och stämma en företrädare för en juridisk person, såsom ett aktiebolag, för skattebrott enligt 2 § SBL om SKV inte har stämt företrädaren för företrädaransvar enligt bestämmelserna i SFL.

I det företrädaransvarsärende som SKV sedermera påbörjade genom en ansökan som inkom 2018-02-21 till förvaltningsrätten i Stockholm, och som i skrivande stund ännu pågår där (mål nr 4021-18; Avd. 21), har nämligen SKV i ett yttrande 2018-03-20 på företrädarens svaromål anfört att SKV ”har inlett förfarandet” om företrädaransvar genom betalningssäkringsärendet. Här stannar jag vid att framhålla att det skulle innebära att SKV självt anser att ett företrädaransvarsmål kan anses ha påbörjats innan en stämning om företrädaransvar inlämnats av SKV till förvaltningsrätten. Det slår enligt min mening undan SKV:s och åklagarnas hittillsvarande uppfattning av innebörd att ett företrädaransvarsärende kan anses inlett först i och med att SKV lämnar en ansökan om företrädaransvar till förvaltningsrätten. Det stödjer i stället min uppfattning av innebörd att SKV inleder företrädaransvarsärendet redan när SKV skickar ett brev om att ett sådant ärende kan komma att inledas till den juridiska personens – exempelvis ett aktiebolags – företrädare, och att det är redan då som principen *ne bis in idem* uppställer hinder för åtal mot bolagets företrädare.

Avslutande synpunkter

Med de båda beskrivna aspekterna i denna artikel på frågor om företrädaransvarsärenden i förhållande till den juridiska personens – till exempel aktiebolagets – skattemål och ett brottmål mot företrädaren beträffande skattebrott avser jag att lyfta fram de rättssäkerhetsmässiga riskerna för den enskilde i ärende och mål som rör skatt, när SKV och underinstanserna hos de allmänna förvaltningsdomstolarna och hos de allmänna domstolarna samt åklagarna ägnar sig åt att etablera en faktisk gällande rätt vid sidan av de prejudikatmål som avfattas av HFD och HD, och som anses ge uttryck för gällande rätt i en egentlig mening. En sådan faktisk gällande rätt är framför allt omöjlig att förhålla sig till, eftersom den, till skillnad från domar i prejudikatmål hos HFD och HD, inte publiceras. Den enskilde ser enbart den del av ett isberg som ligger ovanför vattenytan, inte den del i form av faktisk gällande rätt som finns under ytan.

BJÖRN FORSSÉN
Juris doktor och verksam som advokat i egen verksamhet i Stockholm.

Fotnot

1) Se s. 4 i förvaltningsrätten i Stockholms beslut av 2017-08-23, mål nr 19114-17; Avd. 20. För övrigt har beslutet fastställts genom lagakraftvunnen dom av 2017-09-27 i kammarrätten i Stockholm (mål nr 5824-17; Avd. 05).

IFRS 17 i ömsesidiga livförsäkrings-företag

Många försäkringsföretag har nu kommit igång på allvar med förberedelsearbetet inför förstagångstillämpningen av IFRS 17 – Försäkringsavtal. I Sverige tryggas en stor del av företagens tjänstepensionsåtaganden i ömsesidiga livförsäkringsföretag. I denna artikel belyser Henrik Persson ett antal frågeställningar som har identifierats vid tillämpning av standarden i sådana företag.

Text: **Henrik Persson**

Internationellt sett utmärker sig Sverige, tillsammans med ett fåtal andra länder, som ett land där både liv- och sakförsäkringsverksamhet i hög utsträckning bedrivs under ömsesidiga former. Av hävd tryggas ofta tjänstepensionsåtaganden, både kollektivavtalade och ej kollektivavtalade, genom tecknande av försäkring i ömsesidiga livförsäkringsföretag i Sverige. I övriga Europa har tjänstepensionsverksamhet ofta en helt separat lagstiftning, skild från försäkringsrörelselagstiftningen, och särskilda företag för detta ändamål. Därför är tillämpningen av IFRS 17 i ömsesidiga försäkringsföretag en särskilt viktig fråga i Sverige.

IFRS 17 – Försäkringsavtal i sig innehåller inte mycket specifika regler eller vägledning för ömsesidiga försäkringsföretag. IASB publicerade under 2018 utbildningsmaterial som förtydligar ett antal principiella utgångspunkter på detta område. Det materialet utgör dock inte normgivning i den gängse betydelsen men tar upp ett antal intressanta diskussionspunkter kring hur standarden ska tillämpas i ömsesidiga försäkringsföretag. Publikationen har dock av försäkringsbranschen i Sverige i vissa avseenden inte ansetts vara helt tillämplig eller uttömmande.

Denna artikel syftar till att belysa ett antal väsentliga frågeställningar som har identifierats vid tillämpningen av IFRS 17 i ömsesidiga försäkringsföretag och som tillämpare av standarden kommer behöva ta ställning till inför ikraftträdandet 1 januari 2022. I förekommande fall har olika överväganden och invändningar ifrån branschen beskrivits. Av förenklingsskäl behandlas endast "äkta" ömsesidiga företag och inte aktiebolag som bedrivs under ömsesidiga principer.

Ömsesidiga försäkringsföretag

Ömsesidiga företag kan liknas vid ett kooperativ eller en ideell förening och regleringen som styr deras verksamhet påminner i många avseenden om den för ekonomiska föreningar. I ett ömsesidigt företag utgörs ägarna av bolagets kunder men till skillnad från i ett aktiebolag kan de inte förvärva större andelar av kapital eller röster; likt en medlem i en förening äger man en lika stor andel som övriga andelsägare, snarare än en viss andel av föreningens röster eller kapital. Det högsta beslutande organet är oftast en stämma, ibland en överstyrelse, där representanter för de största försäkringstagargrupperna utövar sitt beslutsfattande.

Ömsesidiga försäkringsföretag delar inte ut de överskott som genereras i form av vinster till ägarna på samma sätt som i ett aktiebolag. I stället tilldelas återbäring i olika former till försäkringstagarna och förmånstagarna, utifrån företagets gottfinnande om när i tiden den ska göras och till vilket belopp. Det innebär att avkastningen på underliggande tillgångar som förvaltas kan komma att betalas ut både till nuvarande och framtida försäkringstagare. På motsvarande vis bärs eventuella underskott av försäkringstagarna gemensamt i deras egenskap av ägare. I ömsesidiga livförsäkringsföretag samlas överskott i en konsolideringsfond som redovisas som eget kapital i de finansiella rapporterna, och dessa överskott kan vara antingen oallokerade eller preliminärt allokerade till försäkringstagarna.

Med traditionell förvaltning beräknas det preliminärt allokerade överskottet med en återbäringsränta, avkastningsränta, pensionstillägg eller exempelvis villkorad (latent) återbäring, vars storlek beror på hur det finansiella resultatet utvecklar sig; med dessa verktyg kan företagsledning och styrelse styra den kollektiva konsolideringen till önskvärda nivåer. Dessa preliminärt fördelade överskott kan dock återtas, om det behövs för att täcka underskott som uppstår. Först när överskottet utbetalas till försäkringstagarna blir det garanterat.

IASB:s utbildningsmaterial om ömsesidiga företag

Utgångspunkten i materialet är att ett ömsesidigt försäkringsföretag övertar försäkringsrisker från försäkringstagarna och samförvaltar dem.

”I ömsesidiga företag påverkar och påverkas i regel också kassaflödena kopplade till ett försäkringsavtal av kassaflödena i andra försäkringstagares försäkringsavtal.”

Försäkringstagarna i ett ömsesidigt företag sitter också på det mest efterställda intresset (the most residual interest) i egenskap av ägare (till skillnad från försäkringstagarna i ett vinstutdelande försäkringsföretag) och bär sålunda de samförvaltade riskerna kollektivt. Ömsesidiga företag kommer därför inte att ha några eget kapitalinstrument eller ägare på traditionellt vis, vilket vissa anser vara till förfång för kvaliteten på redovisningen. I stället har de framfört åsikten att försäkringstagarna, i egenskap av ägare, bör få en särskild status, vilket skulle medföra en redovisning som mer liknar den som i dag utgör god redovisningssed.

I ömsesidiga företag påverkar och påverkas i regel också kassaflödena kopplade till ett försäkringsavtal av kassaflödena i andra försäkringstagares försäkringsavtal. Det handlar oftast om fördelning av överskott på gemensamt förvaltade tillgångar mellan olika försäkringstagare, både nuvarande och framtida. Konceptuellt medför det att alla överskott – förr eller senare – ska gottskrivas försäkringstagarna med det mest efterställda intresset. Eftersom alla nettotillgångar tillhör detta kollektiv finns det normalt inget resterande eget kapital att redovisa, förutom i den utsträckning som tillämpningen av andra redovisningsstandarder ger upphov till bristande överensstämmelse mellan hur olika tillgångar och skulder värderas (accounting mismatch).

Av detta följer enligt materialet att en riskmarginal, men ingen vinstmarginal, ska redovisas på försäkringsavtal utgivna av ömsesidiga företag.

Frågeställningarna

Utifrån omständigheterna ovan har ett antal viktiga frågeställningar identifierats vid tillämpning av IFRS 17 i svenska ömsesidiga företag:

- Vilken av värderingsmodellerna som IFRS 17 tillåter eller kräver ska tillämpas på de försäkringsavtal som har getts ut.
- Livförsäkringsföretag som tecknar tjänstepensionsförsäkring erbjuder ofta ett försäkringsskydd som omfattar både investeringskomponenter (till exempel ålderspension) samt en eller flera försäkringskomponenter (såsom premiebefrielseförsäkring, grupplivförsäkringar, värdesäkringsmedel, återbetalningsskydd, sjuk- och olycksfallsförsäkringar). En fråga som aktualiseras av IFRS 17 är om investerings- och försäkringskomponenter ska separeras eller redovisas tillsammans.
- Hur man ska fastställa de främre och bortre kontraktsgränserna.
- Hur man ska gruppera enskilda avtal för gemensam redovisning och värdering.
- Hur man ska fastställa de förväntade framtida kassaflödena (fulfilment cash flows) inom kontraktsgränserna, till nuvarande och framtida försäkringstagare, beaktande de olika typer av återbäring som förekommer.
- Hur man ska fastställa riskmarginalen, beaktande att den ska avspegla att försäkringsföretaget övertar osäkerheten från de icke-finansiella riskerna från försäkringstagarna.
- Huruvida en vinstmarginal överhuvudtaget ska redovisas.
- Hur man ska presentera balansräkningen, med en försäkringsskuld till försäkringstagarna i deras egenskap av just försäkringstagare, och en skuld till dem i egenskap av att de utgör det mest efterställda intresset i företaget.
- Hur man ska presentera resultatet till försäkringstagarna i deras egenskap av dels just försäkringstagare, dels utgörande det mest efterställda intresset i försäkringsföretaget.

1. Tillämpning av värderingsmodellerna i IFRS 17

Standarden utgår ifrån en huvudansats, kallad byggstensansatsen, där de försäkringstekniska avsättningarna värderas som totalen av fyra olika komponenter: 1) de uppskattade framtida kassaflödena från premier, försäkringsersättningar och andra utgifter, 2) en diskonteringsfaktor för att nuvärdesberäkna kassaflödena (denna och den första komponenten kallas gemensamt för bästa skattning av framtida

kassaflöden), 3) en riskjustering för att beakta osäkerheten i kassaflödenas storlek och när i tiden de inträffar, sett med företagets ögon, samt 4) en kontraktuell tjänstemarginal (vinstmarginal).

En förenklad modell, premieallokeringsansatsen, får användas för avtal med en löptid upp till ett år eller där ansatsen förväntas ge i praktiken samma resultat som huvudansatsen, som innebär att premiekassaflödena från avtalen intäktsförs över den period som försäkringsskyddet tillhandahålls.

Standarden föreskriver en särskild värderingsansats (den rörliga avgiftsansatsen) för avtal där utbetalningen av försäkringsersättningarna är beroende av de underliggande placeringstillgångarnas avkastning och värdering. Till skillnad från huvudansatsen ska man med den rörliga avgiftsansatsen beakta försäkringsföretagets andel av förändringarna i verkligt värde på de underliggande placeringstillgångarna när vinstmarginalen fastställs. I ömsesidiga livförsäkringsföretag är försäkringsersättningarnas storlek ofta kopplade till avkastning och värdeutveckling på underliggande placeringstillgångar, både vid traditionell förvaltning och vid fond- och depåförvaltning, fast på olika sätt.

Traditionell förvaltning av placeringstillgångar

Ömsesidiga livförsäkringsföretag tecknar ofta förmånsbestämda och avgiftsbestämda ålderspensionsavtal som förvaltas traditionellt, vilket innebär att utbetalningarna till försäkringstagarna är beroende av – men inte direkt kopplade till – de underliggande placeringstillgångarnas avkastning och värdeutveckling. Placeringstillgångarna förvaltas gemensamt för försäkringstagarnas räkning och inga enskilda försäkringstagare har anspråk på vissa specifika enskilda innehav inom placeringstillgångarna.

Placeringstillgångar i fond- och depåförvaltning

Ett alternativ till traditionell förvaltning är att försäkringstagarna tryggar sina pensionsåtaganden genom fond- eller depåförvaltning (till exempel unit linked-avtal). Värdet på pensionsåtagandet är då normalt direkt avhängigt värdet på de underliggande tillgångarna, vilket innebär att försäkringstagarna, i stället för försäkringsföretaget, bär de finansiella riskerna kopplade till dem.

Enligt IFRS 17 ska den rörliga avgiftsansatsen endast tillämpas på sådana försäkringsavtal där utbetalningen av försäkringsersättningarna har en *direkt* koppling till de underliggande tillgångarnas avkastning och värdeutveckling (direct participation). Enligt paragraf B101 i IFRS 17 omfattas avtal som uppfyller följande tre kriterier:

- försäkringstagaren har en andel i en tydligt definierad ”pool” av underliggande placeringstillgångar,
- försäkringsföretaget förväntar sig att betala en väsentlig andel (substantial share) av verkligt värdeförändringarna på tillgångarna i denna pool till försäkringstagarna och
- försäkringsföretaget förväntar sig att en väsentlig andel av värdeförändringarna som ska betalas till försäkringstagarna kommer att samvariera med det verkliga värdet på de underliggande tillgångarna.

Försäkringsavtal inom fond- och depåförvaltning torde som utgångspunkt omfattas av denna definition. Vid traditionell förvaltning är denna koppling dock mer *indirekt* (indirect participation), varför det kommer att bli en väsentlig bedömningsfråga för försäkringsföretagen att ta ställning till huruvida huvudansatsen ska tillämpas på försäkringsavtalen i såväl avgiftsbestämda som förmånsbestämda planer. Detta dock under förutsättning att en vinstmarginal överhuvudtaget ska redovisas (se avsnitt 7 på sidan 30).

2. Separation av investerings- och försäkringskomponenter

Många avtal som tecknas av ömsesidiga livförsäkringsföretag är sammansatta av både investerings- och försäkringskomponenter. Reglerna i IFRS 17 om separation av komponenter skiljer sig något från

reglerna i den nuvarande standarden IFRS 4, och kräver att ”distinkta” investerings-, derivat- och tjänstekomponenter ska redovisas och värderas separat enligt IFRS 9 respektive IFRS 15. Om de inte anses vara det ska komponenterna redovisas och värderas tillsammans med försäkringsavtalet enligt IFRS 17. En investeringskomponent definieras som distinkt endast om den inte är ”högeligen integrerad” med försäkringskomponenten *och* om den säljs eller skulle kunna säljas separat på samma marknad. Därtill kan det finnas derivatkomponenter, till exempel i form av så kallad temp-optioner, som innebär att försäkringstagaren kan välja över hur lång period som försäkringsförmånerna ska utbetalas.

En investeringskomponent är ”högeligen integrerad” med en försäkringskomponent om den inte kan värderas separat utan att beakta den andra komponenten *och* förmånstagaren inte kan åtnjuta försäkringsförmåner från den ena utan den andra. Om en komponent upphör eller förfaller, och det innebär att även den andra komponenten då upphör eller förfaller samtidigt, ska både försäkrings- och investeringskomponenten redovisas tillsammans.

Försäkringsavtal som ömsesidiga livförsäkringsföretag i Sverige erbjuder innehåller ofta komponenter som utgår ifrån eller speglar försäkringsskyddet som finns i kollektivavtalade tjänstepensioner; förutom ålderspension även familjeskydd, återbetalningsskydd, efterlevandeskydd och premiebefrielseförsäkringar. Frågan om separation blir sålunda central för många sådana företag och innebär att de behöver ta ställning till om försäkringskomponenterna kan erbjudas separat och om deras löptider kan frikopplas från investeringskomponenten.

Försäkringsföretagen kommer därför att noggrant behöva analysera hur de avtal som erbjuds är sammansatta av komponenter och i vilken utsträckning dessa är integrerade med varandra. Försäkringskomponenterna kan ofta väljas som tillval i flera olika varianter och kan köpas separat från något annat försäkringsföretag. Dessutom utvärderar försäkringsföretagen ofta risker och prissätter de enskilda komponenterna, snarare än det sammansatta avtalet. De företag som landar i slutsatsen att de försäkringskomponenter som är kopplade till investeringskomponenten inte är ”distinkta” kommer att behöva redovisa samtliga avtalskomponenter tillsammans enligt IFRS 17. Det kommer i så fall att få en mycket stor påverkan på de finansiella rapporterna, framförallt inom fond- och depåförsäkring, eftersom dessa i dag ofta har separerats från försäkringskomponenterna, eller i sin helhet redovisats som ett investeringsavtal, vilket är tillåtet enligt IFRS 4.

3. Kontraktsgränser

Att fastställa den främre och bortre kontraktsgränsen i ett försäkringsavtal är också en central fråga i IFRS 17, eftersom det avgör vilka kassaflöden som ska beaktas i redovisningen och värderingen av dessa avtal. Standarden definierar den främre kontraktsgränsen som tidpunkten för första redovisning av försäkringsavtalet och den bortre till den tidpunkt då utgivaren av försäkringsavtalet kan omvärdera riskerna för den enskilde försäkringstagaren och som en följd av det ändra premien eller förmånerna på ett sätt som fullt ut reflekterar dessa risker.

Ömsesidiga livförsäkringsföretag förvaltar ofta både förmånsbestämda och avgiftsbestämda tjänstepensionsplaner som kan innehålla ett antal tillhörande riskförsäkringskomponenter. Försäkringar som tecknas enligt sådana planer är att betrakta som enskilda försäkringar som arbetsgivarna tecknar med livförsäkringsföretaget för respektive anställd för att trygga ett pensionsåtagande för den anställde i fråga. Eftersom försäkringsföretagen ingår avtal med enskilda arbetsgivare är de ifrån ett IFRS 17-perspektiv att betrakta som försäkringsgivare och arbetsgivarna som försäkringstagare som har att betala premier. Det är dessa avtal som omfattas av standarden, även om pensionsplanerna i sig baseras på underliggande kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. Frågan om var den bortre kontraktsgränsen går blir särskilt viktig i dessa fall, eftersom försäkringsavtalen med arbetsgivarna normalt

> ”Ytterligare en komplikation är att en förmånstagare som omfattas av en pensionsplan kan ha en eller flera tidigare arbetsgivare som har betalat in premier till planen.”

löper tills vidare utan någon fastställd tidpunkt för upphörande.

Ytterligare en komplikation är att en förmånstagare som omfattas av en pensionsplan kan ha en eller flera tidigare arbetsgivare som har betalat in premier till planen. Försäkringsföretaget som förvaltar planen aggregerar premier och förmåner per förmånstyp och individ. Frågan om detta ska ses som separata försäkringsavtal med respektive arbetsgivare, eller som ett enda sammansatt avtal med den nuvarande eller senaste arbetsgivaren, är ännu inte helt utredd.

Förmånsbestämda pensionsplaner

I förmånsbestämda planer sätts den bortre gränsen i avtalet till tidpunkten för förväntad fribrevsläggning, dödsfall eller pensionering. Det är först vid denna tidpunkt som rätten att erhålla premier eller skyldigheten att tillhandahålla ett försäkringsskydd upphör. Det centrala blir därför att fastställa aktuariella antaganden som uttrycker denna tidpunkt med så hög precision som möjligt.

Avgiftsbestämda pensionsplaner

I avgiftsbestämda planer ses premierna vanligtvis som engångspremier som betalas i serie, vilket innebär att kontraktsgränsen sätts till den senast betalda premien. Detta är dock under förutsättning att försäkringsgivaren vid varje tidpunkt har möjlighet att prissätta om hela avtalet vid en ändrad riskbedömning, eftersom den gällande utfästa garantin om framtida förmåner i redan tecknade premier inte kan ändras. I annat fall måste man liksom i förmånsbestämda planer fastställa antaganden om hur länge försäkringstagaren förväntas fortsätta betala premier utifrån historik av fribrevsläggning, dödsfall och pensionering. Dock kan svåra gränsdragningsproblem uppstå, eftersom olika riskförsäkringskomponenter ofta är kopplade till avtalet och rätten att omvärdera risker och justera premier inte omfattar alla delar i avtalet vid en och samma tidpunkt.

Om företaget kan ändra på garantier om framtida förmåner i *framtida* premieinbetalningar (dock inte på redan betalda) så är dessa premier att betrakta som tillhöriga framtida avtal och därmed bortom den bortre kontraktsgränsen. Dock ska även alla framtida kassaflöden avseende återbäring och företagets avgiftsuttag avräknas från de framtida premiekassaflödena. Om företaget inte kan ändra på garantierna i framtida avtal ligger kassaflöden från dem inom kontraktsgränserna. Även för dessa planer är det avgörande att fastställa ovan nämnda antaganden med tillräckligt hög precision. Frågan om var den bortre kontraktsgränsen ska sättas har dock diskuterats och det finns även här olika uppfattningar i frågan.

4. Gruppering av avtal

Enligt IFRS 17 ska ett företag identifiera portföljer av försäkringsavtal, där en portfölj omfattar de avtal som är exponerade för samma risker och som hanteras tillsammans. Avtal som inte ingår i samma försäkringsgren (product line) antas inte vara exponerade för samma risker och förväntas sålunda inte ingå i samma portfölj.

Avtalen i en portfölj ska i sin tur delas upp i minst tre olika grupper utifrån deras förväntade lönsamhet, om tillämpligt:

- En för avtal som har identifierats som förlustavtal vid det första redovisningstillfället.
- En för avtal för vilka det vid det första redovisningstillfället inte föreligger någon väsentlig risk att de vid en senare tidpunkt blir förlustavtal.
- En för övriga avtal som inte faller in under ovanstående (alltså där det föreligger en väsentlig risk att de vid en senare tidpunkt blir förlustavtal).

Avtal som ges ut med längre än ett års mellanrum kan inte ingå i samma grupp. Om företaget har en rimlig och verifierbar information om att samtliga avtal inom en uppsättning av avtal kommer att hamna i samma grupp kan de värderas tillsammans i stället för per avtal. Gruppens sammansättning fastställs vid det första redovisningstillfället och kan inte ändras vid en senare tidpunkt. Om avtal hamnar i olika grupper med anledning av att lagar och

”Förlustavtal torde gå att identifiera även i ömsesidiga företag, även om samtliga risker i slutändan ska bäras av försäkringstagarna i deras egenskap av ägare.”

förordningar begränsar möjligheten att fastställa olika pris- eller förmånsnivåer får dessa ändå ingå i samma grupp.

Ett antal särskilda frågeställningar som kan vara intressant att fördjupa sig i har identifierats avseende gruppering av avtal i ömsesidiga företag:

- Vilka olika portföljer som kan identifieras i ett ömsesidigt livförsäkringsföretag som förvaltar avtalade pensioner med tillhörande riskförsäkringar.
- Om det går att identifiera förlustavtal, eller avtal för vilka det föreligger en väsentlig risk att de kommer att gå med förlust, i ett ömsesidigt företag, där per definition försäkringstagarna står för risken.
- Om man aktivt behöver identifiera förlustavtal.
- På vilken aggregeringsnivå ska förlustbedömningen i så fall göras.
- Om principen för allokeringen av överskott enligt försäkringsrörelselagen (skälighet- och kontributionsprincipen) står i strid med IFRS 17:s krav på gruppindelning och årskohorter.

Identifiering av portföljer och aggregering av avtal

I ömsesidiga livförsäkringsföretag förvaltas försäkringsavtalen gemensamt i samma portfölj, även om de i den finansiella rapporteringen fördelas till olika försäkringsgrenar. En portfölj kan knappast identifieras på en högre nivå än försäkringsgrenar eller produkter, men däremot på lägre. Värt att understryka är att försäkringskomponenter och investeringskomponenter som redovisas tillsammans under IFRS 17 inte kan placeras i olika portföljer eller grupper. Det lär ankomma på de enskilda försäkringsföretagen att ta ställning till en lämplig portfölj- och gruppindelning utifrån hur man styr och följer upp sin verksamhet.

Onerösa avtal i ömsesidiga företag

Förlustavtal torde gå att identifiera även i ömsesidiga företag, även om samtliga risker i slutändan ska bäras av försäkringstagarna i deras egenskap av ägare. Särskilt för ”engångsbetalda premier i serie” i avgiftsbestämda pensionsplaner finns en risk att de bedöms vara förlustavtal, beroende på hur kontraktsgränserna sätts, eftersom förväntade framtida premier som lönsamheten är avhängig av kanske faller utanför den bortre kontraktsgränsen. Det finns en risk att indelningen utifrån förväntad lönsamhet inte speglar underliggande ekonomiska omständigheter.

Fördelning av kassaflöden mellan grupper (mutualisation)

IFRS 17 tillåter inte att avtal som tecknas mer än ett år ifrån varandra grupperas tillsammans, vilket kan stå i strid med hur ömsesidiga företag bedriver sin verksamhet i enlighet med försäkringsrörelselagen. Avtal som tecknats av ömsesidiga företag över en mycket lång period, och även framtida avtal, kan ha rätt till avkastningen från samma underliggande tillgångar. Därför föreskriver standarden uttryckligen att sådana kassaflöden till och från olika grupper, inklusive mellan grupper som inte tillhör samma årskohort, ska omfattas av de bästa skattningarna, medan kassaflöden som redan omfattas av andra gruppers bästa skattningar inte ska omfattas. Detta förfarande kallas för *mutualisation* på engelska och kommer att behöva tillämpas av försäkringsföretagen för att säkerställa att såväl försäkringslagens krav som affärsmodellerna är förenliga med reglerna i IFRS 17.

5. Framtida kassaflöden

Alla framtida kassaflöden som har identifierats inom kontraktsgränserna ska beaktas vid värderingen av försäkringsavtalen. De ska vara explicita, objektiva och uppskattas utifrån all tillgänglig och verifierbar information om deras belopp, när i tiden de inträffar och annan osäkerhet. De ska uppskattas utifrån alla möjliga utfall, som var för sig ska viktas utifrån sannolikheten att de inträffar.

Kassaflödena ska skattas utifrån företagets perspektiv och utifrån marknadsmässiga förutsättningar. De ska också reflektera omständigheter och förutsättningar som föreligger vid värderingstidpunkten, beaktande antaganden om framtiden vid den tidpunkten.

Överskott i form av återbäring

En särskild fråga i ömsesidiga företag är överskott, som förr eller senare ska gottskrivas försäkringstagarna i form av återbäring. Företagens styrdokument fastställer i vilka former återbäring kan göras; oftast handlar det om pensionstillägg till pensioner under betalning, fribrevsuppräkning, premierabatter, engångsutbetalningar till arbetsgivarna (försäkringstagarna) eller andra ändamål. Återbäringen allokeras först preliminärt inom konsolideringsfonden och tilldelas sedan slutligen till förmånstagarna, vid vilken tidpunkt de garanteras.

Återbäring är sådana framtida kassaflöden som faller inom kontraktsgränserna och sålunda ska uppskattas, eftersom de utgår från kontraktuella anspråk på överskott, som försäkringsgivaren förvisso kan styra över hur stora de ska vara och när de inträffar i tiden. Till detta hör också att försäkringsföretagen inte bara har kontraktuella skyldigheter att betala ut garanterade ersättningar, utan i vissa fall även en skyldighet att betala återbäring. Enligt IASB:s utbildningsmaterial bör de förväntade framtida kassaflödena omfatta all återbäring, både ofördelad, preliminärt allokerad och tilldelad, som inte förväntas användas av eventuella kollektivavtalsparter eller för andra ändamål.

Vissa tillämpare i Sverige har dock ifrågasatt om den ofördelade återbäringen ska ingå i uppskattningarna av de framtida kassaflödena med tanke på att företaget har väldigt fria händer att besluta över dess användning.

6. Riskmarginal

Riskmarginalen ska vara ett uttryck för den kompensation som försäkringsföretaget behöver för att bära osäkerheten kring hur stora kassaflödena avseende icke-finansiella risker inom kontraktsgränserna kommer att vara och när i tiden de kommer att inträffa. De icke-finansiella riskerna ifråga avser olika typer av försäkringsrisker och övriga icke-finansiella risker såsom kostnadsrisker. Marginalen ska också spegla den diversifiering som försäkringsföretaget beaktar vid fastställandet av den kompensation det behöver för att bära dessa risker.

Det framgår av utbildningsmaterialet från IASB att ett ömsesidigt företag anses överta de icke-finansiella riskerna från försäkringstagarna, även om förvisso alla risker i slutändan bärs av försäkringstagarna. Därför, menar IASB, måste en riskmarginal beräknas även på de försäkringsavtal som ömsesidiga företag ger ut. Vissa menar dock, att materialet inte beaktar att osäkerheten kring icke-finansiella risker på en kollektiv nivå ofta är försumbar; återbetalningarnas storlek påverkas av osäkerheten i kassaflödena, men dessa ska i slutändan tillfalla försäkringstagarna i sin helhet. Ifrån ett sådant helhetsperspektiv skulle i så fall följa att det ömsesidiga företaget inte behöver någon kompensation för att bära några icke-finansiella risker.

En praktisk tillämpningsfråga som identifierats är om riskmarginalen ska beräknas som ett tillägg till de diskonterade kassaflödesskattningarna så att försäkringsavtalen värderas till noll när det redovisas för första gången, eller om den ska beräknas ovanpå de totala bästa skattningarna av de diskonterade förväntade kassaflödena så att dessa tillsammans med riskmarginalen motsvarar värdet på företagets tillgångar.

Det kan ifrågasättas om ett förväntat avkastningskrav på satsat kapital i ett företag ”(Cost-of-Capital”), är lämpligt att använda som riskmarginal i ömsesidiga företag, eftersom de till skillnad från vinstdrivande företag inte är ålagda ett explicit ett implicit avkastningskrav på sitt ”kapital” från ägarna och normalt inte har någon upplåning. När ömsesidiga företag tar ställning till vilken metod som ska användas för att fastställa riskmarginalen bör de beakta hur stor riskspridningen är i försäkringsportföljerna; en stor riskspridning ger en liten osäkerhet vid vilken tidpunkt kassaflödena inträffar och hur stora de kommer att bli. Därtill kan förekomst av möjlighet till att avropa ytterligare medel från arbetsgivarna (uttaxeringsrätt) också påverka hur riskmarginalen fastställs.

I ömsesidiga företag är det som nämnts tidigare i avsnitt 5 emellertid inte helt oomtvistat i vilken utsträckning återbäring ska ingå i de uppskattade kassaflödena eller på vilken nivå riskmarginalen ska beräknas. Vissa har ifrågasatt om en riskmarginal överhuvudtaget kan eller ska beräknas, eftersom alla risker och all återbäring i slutändan ska bäras av försäkringstagarna.

7. Vinstmarginal (Contractual Service Margin)

Enligt IFRS 17 redovisas en vinstmarginal, som motsvarar de förväntade vinster som företaget kommer att tjäna in i takt med att försäkringsskyddet tillhandahålls. Det beräknas som en residualpost när ett försäkringsavtal redovisas för första gången så att inga kostnader eller intäkter då uppstår i resultaträkningen. Vinstmarginalen omvärderas sedan kontinuerligt och löses upp i takt med att försäkringsskyddet tillhandahålls på ett sätt som speglar att försäkringsriskerna utslocknar. För försäkringsavtal som förväntas vara förlustbringande vid den initiala redovisningen redovisas ingen vinstmarginal. I stället redovisas en förlust omedelbart i resultaträkningen och som en del av avsättningen för återstående försäkringsskydd. Skulle förlustbringande avtal vid en senare tidpunkt förväntas bli lönsamma till följd av ändrade uppskattningar och bedömningar redovisas emellertid en vinstmarginal från den tidpunkt då varje avtal blir lönsamt och som fördelas ut över återstående löptid.

Enligt utbildningsmaterialet redovisar ömsesidiga försäkringsföretag normalt ingen vinstmarginal eftersom samtliga vinster i slutändan ska återbäras till nuvarande och framtida försäkringstagare. Dock menar vissa att försäkringsföretagen ju i vissa fall belastas med kostnader som inte kan hänföras direkt till någon försäkringsportfölj (och därmed inte ingå i de kontraktuella kassaflödena). Inkomstskatter och andra skatter skulle förvisso omfattas av dessa kassaflöden, men endast under förutsättning att de påförs försäkringsföretaget för försäkringstagarnas räkning. Avkastningsskatt är en sådan skatt som tas ut på vissa försäkringar från försäkringstagarnas medel. Sådana omständigheter måste beaktas när en eventuellt vinstmarginal beräknas, om den avkastning som försäkringsavtalen genererar förväntas täcka även sådana kassaflöden utanför kontraktsgränserna.

Vinstmarginalen och diskretionära förmåner

Många ömsesidiga livförsäkringsföretag ger ut avtal som berättigar till ytterligare diskretionära förmåner, utöver de garanterade. Dessa förmåner baseras på värdeutvecklingen i de underliggande tillgångarna. Vid tillämpning av den rörliga avgiftsmetoden ska försäkringsföretagets andel av värdeförändringarna i de underliggande investeringarna också beaktas när vinstmarginalen omvärderas från en redovisningsperiod till en annan. Ömsesidiga företag har också att beakta dessa eventuellt tillkommande rörliga ersättningar utifrån sin försäkringstagar- och ägarstruktur.

8. Presentation av balansräkningen

I ett ömsesidigt företag är försäkringstagarna också ägarna, till vilka alla överskott i slutändan ska tillfalla. Dock gör IFRS 17 ingen skillnad på anspråk från försäkringstagarna i ett ömsesidigt företag i deras egenskap av sådana och i deras egenskap av ägare – alla deras anspråk redovisas som försäkringsskulder. Därför redovisas inget eget kapital, utom i undantagsfall, enligt IASB:s utbildningsmaterial. I ett försäkringsaktiebolag ingår dock ägarnas anspråk inte i försäkringsskulden, utan redovisas som eget kapital.

En stor del av det som enligt nuvarande ramverk för finansiell rapportering[1] redovisas i konsolideringsfonden i ömsesidiga företag – det kollektiva riskkapitalet – är inte preliminärt fördelat till försäkringstagarna. Eftersom överskotten i konsolideringsfonden i slutändan ska tillbaka till försäkringstagarna ska de dock ingå i de framtida kassaflödena under IFRS 17. Detta ställningstagande är emellertid en kontroversiell fråga, och branschen är inte övertygad om en sådan redovisning speglar den ekonomiska verkligheten, där vissa menar att oallkerade överskott ska ses som eget kapital, snarare än en del av framtida kassaflöden. Motiveringen till ett sådant ställningstagande är att det är försäkringsföretaget som bestämmer när och i vilken form sådan återbäring ska gottskrivas försäkringstagarna.

Även om ömsesidiga företag inte förväntas redovisa något eget kapital vid en tillämpning av IFRS 17 bör emellertid poster i övrigt totalresultat, såsom omvärderingsreserv, övriga reserver samt den del av övrigt eget kapital som förväntas användas av kollektivavtalsparter, snarare än av försäkringstagarna, redovisas som eget kapital. I vissa ömsesidiga försäkringsföretag med förmånsbestämda pensionsplaner tas en värdesäkringsavgift ut som ackumuleras i en särskild fond i eget kapital, som kan användas för värdesäkring av utgående pensioner och till ”annat pensionsfrämjande ändamål”. Till den del de förväntas användas för utbetalning av diskretionära pensionsförmåner (till exempel pensionstillägg, fribrevsuppräkning eller premiereduktioner) bedöms de ingå i

de framtida kassaflöden och därmed redovisas som en försäkringsskuld. Till den del överskotten förväntas används av kollektivavtalsparterna för särskilda ändamål, vilket ibland företagets stadgar tillåter, bör de dock anses vara eget kapital.

I ömsesidiga företag kommer oallokerade överskott ofta att redovisas som en särskild skuldpost i balansräkningen. Däremot säger IFRS 17 ingenting om huruvida den ska redovisas skild från övriga försäkringsskulder eller som en del av dem, vilket skulle kunna tolkas som att standarden saknar uttryckliga krav på särredovisning i balansräkningen av dessa kassaflöden. En möjlig lösning enligt IFRS 4, som för närvarande tillämpas i Storbritannien, är att redovisa de oallokerade överskotten som en särskild balanspost i balansräkningen. Detta vore tillåtet även under IFRS 17, om man väljer att utnyttja möjligheten i IAS 1 att dela upp balansposter i ytterligare delposter. En sådan presentation på frivillig basis skulle i så fall kompletteras med upplysningar om hur företaget fördelar kassaflöden mellan framtida och nuvarande försäkringstagare. En sådan praxis skulle kunna ge värdefull information till användarna av de finansiella rapporterna.

Till saken hör också att för ömsesidiga livförsäkringsföretag är reglerna om solvens och kollektiv konsolidering väsentliga att förhålla sig till, oavsett hur eget kapital och överskott presenteras i balansräkningen. Vid en tillämpning av IFRS 17 kan beräkningen av dessa nyckeltal komma att frikopplas ifrån den finansiella rapporteringen i större utsträckning än i dag och beräknas separat.

9. Presentation i resultaträkningen

Att ingen vinstmarginal redovisas i ett försäkringsavtal som ett ömsesidigt företag ger ut innebär inte att resultatet av försäkringsverksamheten i ett sådant företag alltid blir noll. Även sådana avtal är antingen lönsamma eller olönsamma för företaget – vad som är specifikt för dem är att överskott och underskott ifrån dem i slutändan ska tillfalla nuvarande eller framtida försäkringstagare. Dessutom genererar ju placeringstillgångarna som redovisas under IFRS 9 ett resultat.

IASB Har valt att inte inkludera ytterligare vägledning om hur förändringar i oallokerade överskott ska redovisas i resultaträkningen. Däremot tillämpas inom UK GAAP en princip som innebär att en särskild summapost redovisas i resultaträkningen: ”Resultat före överföring till oallokerade överskott” som inkluderar resultatet från försäkringsrörelsen och kapitalförvaltningen. Därefter redovisas en positiv eller negativ resultatpost för ”Överföring till och från balansposten för oallokerade överskott” så att årets resultat blir noll. En sådan princip vore tillåten även under IFRS 17 och andra relevanta IFRS-standarder. Med tillhörande upplysningar på frivillig basis om hur förändringarna fördelar sig mellan nuvarande och framtida försäkringstagare skulle denna princip medföra en lättillgänglig och användbar redovisning.

Funderar du på att skriva en fördjupnings-artikel?
Hör av dig till pernilla.halling@far.se

Sammanfattning

Som förhoppningsvis framgår av denna artikel – som på intet sätt kan anses vara uttömmande i ämnet – har flera komplicerade frågeställningar identifierats vid tillämpning av IFRS 17 i ömsesidiga företag. Det är tveksamt om ytterligare vägledning kommer att publiceras av IASB, vilket innebär att det är upp till branschen och normgivare inom redovisning i Sverige att utarbeta det. En sista reflektion är också att man kan fråga sig i vilken utsträckning det kommer att gå att jämföra de finansiella rapporterna för ett försäkringsföretag som är vinstdrivande, från ett som bedrivs på ömsesidiga grunder, men som ger ut exakt samma typ av försäkringsavtal, beaktande att jämförbarhet mellan olika typer av försäkringsföretag var ett av huvudsyftena med standarden.

HENRIK PERSSON
auktoriserad revisor och redovisningsspecialist på Deloitte.

Fotnoter

1) Lag (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag och Finansinspektionens Föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2015:12) Årsredovisning i försäkringsföretag.

Full eller partiell goodwill-metod

– Vad driver valet av goodwill-metod inom IFRS?

Vilka faktorer är avgörande när företag väljer redovisningsmetod för värdering av icke-kontrollerande intressen i stegvisa förvärv? Det har Jasmina Fredelind och Matilda Hellman undersökt i sin uppsats The Intention to Buy: An Empirical Study of the Choice of Goodwill Method under IFRS. I denna artikel redogör de för sina resultat.

Text: **Jasmina Fredelind & Matilda Hellman**

Den internationella normgivaren IASB (International Accounting Standards Board) har som målsättning att ta fram redovisningsstandarder som både håller hög kvalitet och kan tillämpas över hela världen. En viktig kvalitetsaspekt är att tillämpningen av IASB:s standarder ska leda till att likartade transaktioner och händelser redovisas på likartat sätt medan transaktioner och händelser vars ekonomiska innebörd skiljer sig åt ska redovisas olika. IASB har varit framgångsrika vad gäller utvecklingen av den internationella standarden IFRS (International Financial Reporting Standards) och 2018 är det 144 länder som ställer krav på att IFRS ska tillämpas.[1] Trots framgången hävdar forskning inom området internationell redovisning att tillämpningen av IFRS skiljer sig mellan länder.[2] Mer specifikt framhåller forskningen att det är möjligt för företag att fortsätta redovisa i linje med sina ”före IFRS”-traditioner på grund av att vissa IFRS-standarder tillåter ett val mellan två eller flera redovisningsmetoder för att redovisa en och samma transaktion. Till följd av detta kan företag välja den metod som motsvarar eller liknar den metod som tillämpades före IFRS, det vill säga den nationella redovisningsstandarden.[3]

Den huvudsakliga orsaken till att IFRS ger möjlighet till val mellan olika redovisningsmetoder är att detta har varit nödvändigt för att ena framför allt olika nationella intressen under beslutsprocesserna för olika IFRS-standarder. Sedan IFRS år 2005 blev obligatoriskt för noterade bolag inom EU har IASB aktivt arbetat med att ta bort många av de möjligheter till val av redovisningsmetod som finns. IASB kommer även fortsättningsvis att ompröva behovet av flera alternativa redovisningsmetoder för de transaktioner och händelser där fria val fortfarande tillåts men målet är att minska antalet sådana fall.

År 2019 återstår ett antal standarder med fria val. De flesta rör val som har med presentationen av finansiella rapporter att göra, till exempel valet mellan indirekt och direkt metod för redovisning av kassaflöden från den löpande verksamheten (IAS 7.18). Få fria val som styr värderingen av poster som ingår i de finansiella rapporterna kvarstår. Ett redovisningsval som dock fortfarande tillåts är värderingen av icke-kontrollerande intressen i IFRS 3 (Rörelseförvärv), även känt som valet mellan full och partiell goodwill-metod.

IFRS 3.19

Bakgrunden till att det inom ramen för IFRS finns två sätt att redovisa icke-kontrollerande intressen respektive goodwill på grundar sig i att IASB strävar efter att alla komponenter i ett förvärv, inklusive eventuella icke-kontrollerande intressen, ska värderas till verkligt värde vid förvärvstidpunkten (IFRS 3, BC 209). Den principen är i linje med full goodwill-metod, vilket också var den metod som förordades i det samarbetsprojekt mellan IASB och FASB om redovisning av rörelseförvärv och goodwill som pågick runt millennieskiftet. Det visade sig dock att IASB-ledamöter hade olika åsikter i denna fråga. Exempelvis var ett av argumenten emot full goodwill att det kan vara dyrare att värdera icke-kontrollerande intressen till verkligt värde, i jämförelse med att värdera dessa till deras proportionella andel av de redovisade nettotillgångarna i förvärvsobjektet (IFRS 3, BC 213). Eftersom det inte fanns enhälligt stöd för någon av de två värderingsmetoderna valde IASB så småningom att i stället möjliggöra ett val mellan de två metoderna i den reviderade versionen av IFRS 3.

Från och med 1 juli 2009 tillåter IFRS 3 därför ett val mellan att värdera icke-kontrollerande intressen till verkligt värde i sin helhet alternativt till deras proportionella andel av nettotillgångarna (IFRS 3.19). Det är viktigt att uppmärksamma att detta val görs för varje enskilt förvärv. I nästan alla andra fall där företag kan välja redovisningsmetod ska den valda metoden tillämpas enhetligt för alla transaktioner, vilket gäller till exempel valet mellan direkt och indirekt metod i kassaflödesanalysen.

Enligt IASB uppstår tre finansiella effekter av att välja partiell goodwill-metod i stället för full

goodwill-metod. För det första blir storleken på det redovisade beloppet för icke-kontrollerande intressen samt för goodwill lägre vid första redovisningstillfället. För det andra så kommer en eventuell framtida nedskrivning av goodwill som tas över resultaträkningen sannolikt att vara lägre, eftersom det initiala goodwillvärdet var lägre. För det tredje, om förvärvaren senare gör stegvisa tilläggsförvärv genom att köpa aktier av icke-kontrollerande intressenter, blir effekten på redovisat eget kapital sannolikt större (IFRS 3, BC 217-218).

Hur går då företag till väga när de ska välja goodwill-metod? Med andra ord, varför väljer visa företag full goodwill-metod och andra partiell goodwill-metod?

Forskningen har lyft fram flera olika faktorer som kan påverka valet av redovisningsmetod

Tidigare forskning har identifierat tre huvudsakliga förklaringsfaktorer till företagens val av redovisningsmetod:

1. **Landspecifika faktorer:** Landet där moderbolaget har sitt säte tenderar att ha en stark påverkan på företagens redovisningsval, vilket också indikerar att det finns fortsatta utmaningar att harmonisera tillämpningen av IFRS mellan länder.
2. **Branschspecifika faktorer:** Branschtillhörighet är en annan förklaring till valet av redovisningsmetod. Till exempel finns forskningsresultat som pekar mot att företag inom samma bransch gör liknande redovisningsval för att göra redovisningen mer jämförbar.
3. **Faktorer kopplade till typen av redovisningspost ("topic factors"):** Faktorer som är specifika för den redovisningspost som redovisningsvalet gäller, och som grundar sig i egenskaper kopplade till det enskilda företaget, har föreslagits påverka redovisningsvalet. Ett exempel är att företag tenderat att välja metod för att redovisa aktuariella vinster och förluster utifrån storleken på företagets pensionstillgångar.

Forskarna Christian Stadler och Christopher Nobes tar ett helhetsgrepp när de i en artikel från 2014 beskriver hur alla tre grupperna av faktorer påverkar valet av redovisningsmetod inom ramen för IFRS.[4] De menar att vilken typ av faktorer som styr beror på redovisningsvalets effekter i olika dimensioner (se tabell 1 för en översikt baserad på Stadler & Nobes).

Tabell 1
Olika förklaringsfaktorer bakom företags redovisningsval utifrån Stadler & Nobes (2014) klassificering.

Förklaringsfaktorer	Beskrivning	Exempel	Effekter av redovisningsvalet
Landspecifika faktorer (country factors).	Egenskaper i företagens redovisning som är gemensamma för ett visst land.	Nationell redovisningspraxis före införandet av IFRS, till exempel avseende uppställningsformer, klassificering och redovisningsmetoder.	Faktorerna är viktiga när valet inte påverkar viktiga redovisningsposter.[5]
Branschspecifika faktorer (industry factors).	Egenskaper i företagens redovisning som är gemensamma för en viss bransch.	Affärsmodeller som återspeglar förutsättningarna i en viss bransch, till exempel kan bransch påverka i vilken utsträckning låneutgifter aktiveras.	Faktorerna är viktiga när valet påverkar en viktig redovisningspost och effekterna skiljer sig mellan branscher.
Faktorer kopplade till typ av redovisningspost (topic factors).	Egenskaper i företagens redovisning som är gemensamma för en viss typ av redovisningspost.	Storleken på ett företags pensionstillgångar är exempel på en faktor som visat sig spela roll för valet av redovisningsmetod för aktuariella vinster och förluster.	Faktorerna är viktiga när valet påverkar en viktig redovisningspost och effekterna skiljer sig åt mellan olika företag oavsett bransch.

Till exempel visar de att redovisningsmetoder som påverkar viktiga redovisningsposters belopp, och där effekten av att välja olika metoder varierar väsentligt mellan företag oavsett bransch, påverkas av faktorer kopplade till redovisningsposten, snarare än lands- eller branschspecifika faktorer.

Givet att tidigare forskning har identifierat att lands-, bransch- och redovisningspostspecifika faktorer kan påverka valet av redovisningsmetod kan man förvänta sig att valet av goodwill-metod också skulle vara drivet av en eller flera av dessa faktorer. Genom att undersöka hur stora europeiska företag valt att redovisa icke-kontrollerande intressen för förvärv genomförda mellan år 2010 till 2016 ville vi få svar på om, och i så fall vilken eller vilka, av dessa faktorer som har påverkat vilken metod företagen använt sig av.

Resultat

Partiell goodwill-metod vanligast

Studiens empiriska resultat visar att partiell goodwill-metod valts för 69 procent av förvärven genomförda under den studerade tidsperioden, medan full goodwill-metod valts för 31 procent av förvärven. Denna fördelning var relativt stabil över tid. Figur 1 illustrerar att majoriteten av förvärven samtliga år redovisats med partiell goodwill-metod, vilket överensstämmer med hur icke-kontrollerande intressen och goodwill redovisades innan de två nuvarande redovisningsvalen blev möjliga enligt IFRS 3.

Förvärvspecifika ”topic factors” påverkar valet av goodwill-metod då valet kan variera inom bolag

Baserat på statistiska analyser pekar studiens resultat på att valet av goodwill-metod inte tenderar att påverkas av faktorer hänförliga till förvärvarens hemland, bransch eller egenskaper som är specifika för förvärvaren själv, utan att valet påverkas av faktorer som är specifika för det enskilda förvärvet. Valet av full goodwill-metod visar sig vara särskilt förknippat med förvärv för vilka företaget tyckts ha för avsikt att förvärva ytterligare eller alla aktier i förvärvsobjektet. Mer specifikt tenderar full goodwill-metod att användas i större utsträckning än partiell goodwill-metod när det finns ett optionsavtal att förvärva ytterligare aktier eller där förvärvaren nått 100 procent ägande under den studerade perioden. Detta pekar således mot att förvärvare som har för avsikt att förvärva ytterligare aktier framgent tenderar att välja full goodwill-metod. I övriga fall är partiell goodwill-metod vanligast förekommande.

Resultatet att land- och branschspecifika faktorer inte tenderar att påverka valet av goodwill-metod står i strid med resultat från studier avseende andra typer av redovisningsval inom ramen för IFRS.[6] Resultatet är dock helt i linje med det resonemang som lyftes fram av Stadler & Nobes (2014) vad gäller när faktorer kopplade till specifika affärshändelser och redovisningsposter bör påverka redovisningsvalet

Figur 1
Stora europeiska företags val av goodwill-metod för förvärv gjorda under perioden 2010–2016: Procentuell andel som valt full goodwill-metod respektive partiell goodwill-metod.

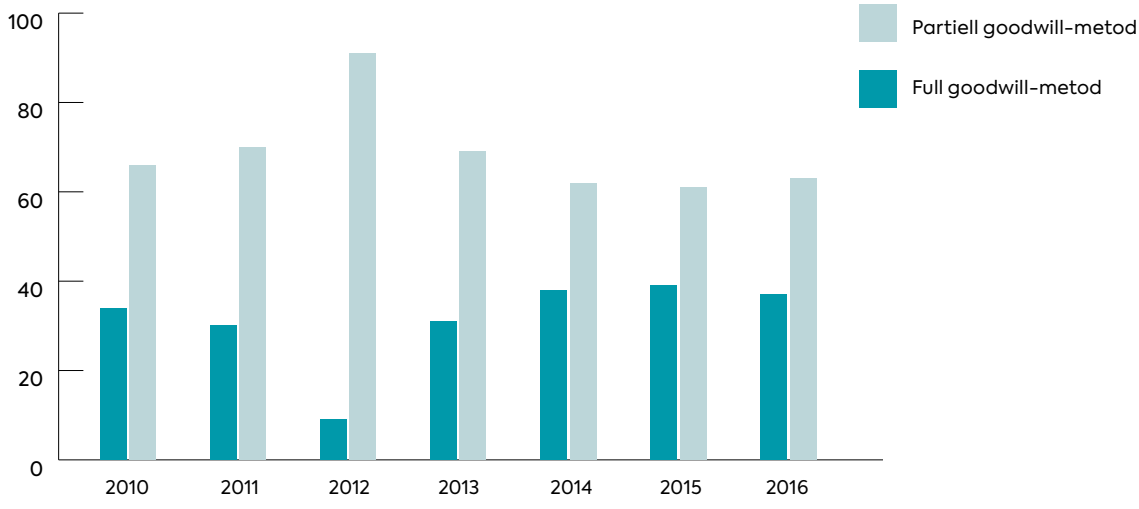

”Resultaten från studien visar att 56 procent av förvärven i urvalet redovisades med en goodwill-metod som valdes specifikt för det enskilda förvärvet. ”

– valet av goodwill-metod påverkar viktiga poster i de finansiella rapporterna och redovisningseffekterna varierar mellan företag. En viktig skillnad mellan vår studie och Stadler & Nobes (2014) är dock att de faktorer Stadler & Nobes lyfter fram som så kallade ”topic factors” är företagsspecifika faktorer, till exempel storleken på pensionstillgångar i fallet med val av metod för att redovisa aktuariella vinster och förluster. I vår studie av redovisningsvalet i IFRS 3.19 visar det sig i stället vara förvärvspecifika ”topic factors”, närmare bestämt faktorer kopplade till framtida tilläggsförvärv, som påverkar valet. Detta möjliggörs då valet av goodwill-metod är tillgängligt på förvärvsbasis och olika val kan således göras för varje enskilt förvärv. Detta innebär i sin tur att valet av goodwill-metod kan variera inom ett företag under ett och samma år, men också över tid.

Resultaten från studien visar att 56 procent av förvärven i urvalet redovisades med en goodwill-metod som valdes specifikt för det enskilda förvärvet. Bland de 28 företag i urvalet som hade gjort fler än ett förvärv under den studerade tidsperioden så valde sex av dessa att använda olika metoder för olika förvärv. Till exempel så redovisade Essilor-koncernen åtta av sina totalt tio förvärv med partiell goodwill-metod, medan två redovisades med full goodwill-metod. Essilor Group ger även en motivering till valet av metod i linje med det empiriska resultatet:

”Since January 1, 2010, the Essilor Group has for the most part applied the so-called ‘full goodwill’ method when there was an acquisition with minority interests under option. The fair value of the minority interests is determined by estimating the future price to be paid for the minority interests under option. Moreover, when there is an acquisition with no option to redeem minority interests, the Group applies the so-called ‘partial goodwill’ method.” Essilor International SA Registration Document 2013, sid. 124-125.

Övriga 44 procent av förvärven redovisades med en generell goodwill-metod som företaget valt att tillämpa för samtliga förvärv gjorda det specifika året. Dock bör tilläggas att detta kan ändras nästkommande år om nya förvärv görs, då valet är tillgängligt på förvärvsbasis. Således, att valet tillåts göras för varje enskilt förvärv möjliggör en variation inom ett företag både för ett visst år och över tid, vilket talar för att förvärvspecifika faktorer kan komma att påverka valet. På motsvarande sätt kan redovisningsval som tillåts göras på företagsnivå endast variera mellan företag och inte inom ett företag, vilket ger utrymme för påverkan av företagsspecifika ”topic factors” när valet görs.

Intentionen att förvärva ytterligare aktier

Av de två förvärvspecifika faktorer som i studien visade sig påverka valet av goodwill-metod är den mest framträdande att företag tenderar att välja full goodwill-metod när det finns optionsavtal vid förvärvstidpunkten. Detta resultat ger upphov till två möjliga tolkningar. Den första tolkningen grundar sig i att ett optionsavtal kan ses som en signal om att företaget har som avsikt att förvärva ytterligare aktier i förvärvsobjektet. Motivet bakom denna tolkning är att full goodwill-metod ger lägre effekt på redovisat eget kapital jämfört med partiell goodwill-metod när ytterligare aktier förvärvas. Den andra tolkningen av sambandet är att värderingen av optionen kan underlätta värderingen av icke-kontrollerande intressen till verkligt värde i de fall ett noterat pris på en aktiv marknad inte är tillgängligt (IFRS 13.61). I studien kontrollerar vi därför om aktierna i förvärvsobjektet handlas på en börs vid förvärvstidpunkten och finner att detta inte verkar förklara sambandet. Vårt empiriska resultat är därmed att förvärv med optionsavtal redovisas med full goodwill-metod av andra skäl än att det finns ett tillgängligt marknadsvärde. Det talar i sin tur för den första tolkningen, det vill säga att förvärvaren snarare tenderar att välja full goodwill-metod på grund av en intention att förvärva ytterligare aktier framöver. Denna tolkning utesluter emellertid inte möjligheten att förekomsten av en optionsvärdering ändå bidrar till valet av full goodwill-metod.

Den andra förvärvspecifika faktorn visar en något svagare, men fortfarande signifikant, påverkan på valet av goodwill-metod och relaterar till

tilläggsförvärv som stegvis leder till en ägarandel om 100 procent. Sambandet innebär att de företag som i slutet av den studerade perioden förvärvat samtliga aktier i förvärvsobjektet i större utsträckning valt full goodwill-metod, oavsett hur stor andel av aktierna som förvärvades vid kontrolltidpunkten (tidpunkten då förvärvaren fick bestämmande inflytande). Detta grundar sig i att andelen som förvärvas initialt inte nödvändigtvis återspeglar det totala ägande som eftersträvas. Faktum är att det i samband med förvärvsprocesser finns flera anledningar att tillämpa stegvisa förvärv trots en avsikt att slutligen förvärva samtliga aktier, till exempel i syfte att bibehålla incitament hos tidigare ägare. Valet av goodwill-metod görs däremot alltid i samband med förvärvstidpunkten då kontroll uppnås. Relationen mellan totalt slutligt ägande och valet av full goodwill-metoden motiveras därför med att förvärvaren redan vid kontrollförvärvet haft för avsikt att öka ägandet i förvärvsobjektet framgent. Denna intention tolkar vi dock som icke-kontrakterad vid förvärvstidpunkten, till skillnad från förvärv med optionsavtal som anses vara en kontrakterad intention att förvärva ytterligare aktier.

Faktorer som påverkar redovisningsval speglar den nivå som valet är tillgängligt på

Figur 2 illustrerar vårt resonemang om hur den nivå på vilken valet av goodwill-metod tillåts göras, det vill säga förvärvsbasis, möjliggör variation inom företag och därmed mellan olika förvärv. Detta resonemang är i linje med resultatet att faktorer kopplade till landskillnader, branschskillnader och företagsspecifika skillnader avseende den specifika redovisningsposten verkar vara mindre viktiga när det gäller valet av goodwill-metod, utan att det i stället är faktorer kopplade till den specifika affärshändelsen (förvärvstransaktionen). Vi har valt att kalla dessa faktorer för förvärvspecifika ”topic factors” (”transaction-specific topic factors”).

Till skillnad från de flesta andra redovisningsval, där variation kan ske mellan länder, branscher eller mellan företag, är variation för valet av goodwill-metod möjligt även inom företaget. De förvärvspecifika faktorerna som visar sig påverka valet av goodwill-metod speglar således nivån som valet är tillgängligt på. Det faktum att ett val är tillgängligt per affärshändelse/transaktion kan ha implikationer för identifieringen av relevanta faktorer som tenderar att påverka valet. Betydelsen av att definiera lämpliga variabler för att studera vad som påverkar ett specifikt redovisningsval berörs i Stadler & Nobes (2014):

”A further limitation is that we could have underestimated the influence of topic factors if we did not identify the most appropriate topic variables, that is, that the influence of topic factors could have been underestimated had the chosen topic variables not been properly defined for each topic.” Stadler & Nobes (2014), sid. 416.

De ”topic factors” som undersöktes av Stadler & Nobes (2014) var samtliga företagsspecifika faktorer. Däremot var valen för några av de redovisningsposter som de undersökte möjliga att göra på en mer detaljerad nivå än på företagsnivå. En av de undersökta redovisningsposterna, där redovisningsval är

Figur 2
Sambandet mellan variation i redovisningsval på olika nivåer och de faktorer som förklarar effekterna av redovisningsvalen.

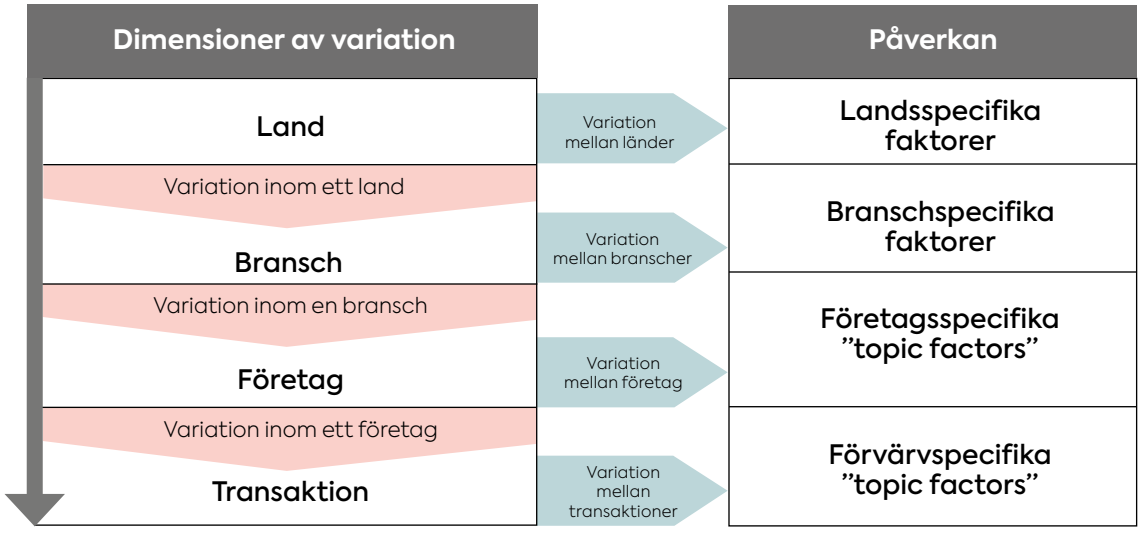

tillgängliga på liknande sätt som vid valet av goodwill-metod, gäller klassificeringen av finansiella instrument (IFRS 9.4.1.5 och 9.4.2.2). Stadler & Nobes (2014) fann att varken lands- eller branschspecifika faktorer påverkade valet. Inte heller företagsspecifika ”topic factors” visade sig ha en påverkan, precis som vid valet av goodwill-metod. Dock, eftersom redovisningsvalet är tillgängligt på en mer detaljerad nivå än på företagsnivå, finns möjlighet att i framtida studier undersöka om det finns faktorer kopplade till de affärshändelser/transaktioner som skett i samband med att de finansiella instrumenten klassificerats. Vår studie pekar mot att vid identifiering av vilka faktorer som påverkar valet av redovisningsmetod bör den nivå på vilken valet är tillåtet beaktas.

Slutsats

Sammanfattningsvis indikerar våra resultat att partiell goodwill-metod är den vanligast förekommande metoden samt att valet av metod påverkas av faktorer förknippade med det specifika förvärvet (förvärvspecifika ”topic factors”), men inte av landspecifika, branschspecifika eller faktorer förknippade med det specifika företaget (företagsspecifika ”topic factors”). Mer specifikt finner vi att företag med intentionen att förvärva ytterligare aktier i förvärvsobjektet tenderar att välja full goodwill-metod. Resultaten bekräftar det resonemang som förs av Stadler & Nobes (2014) vad gäller frågan om när faktorer kopplade till specifika redovisningsposter (”topic factors”) bör påverka valet av redovisningsmetod, men i tillägg till detta kommer vi till slutsatsen att vid bedömningen av vad som är relevanta ”topic factors” bör den nivå på vilken redovisningsvalet är möjligt att göra också beaktas.

Resultatet att förvärvaren tenderar att välja full goodwill-metod när det finns en intention att förvärva ytterligare aktier kan dels bero på att förvärvaren vill begränsa den effekt på redovisat eget kapital som kan uppstå vid förvärv av ytterligare aktier. Alternativt är avsikten att bidra med värdefull information till investerare vid stegvisa förvärv genom att signalera att det finns en intention att förvärva ytterligare andelar framöver. I vilket fall bidrar resultatet med feedback till normgivare, särskilt med tanke på att IASB fortsätter att ompröva de transaktioner och händelser för vilka ett val av redovisningsmetod är tillåtet. Dessutom, med tanke på att införandet av IFRS 3 startade som ett gemensamt projekt mellan FASB och IASB, ger resultaten för hur IFRS-företag väljer i praktiken insikt över nivån av faktisk jämförbarhet mellan IFRS och US GAAP. Slutligen visar studien på den variation av redovisningsval som förekommer även inom företag, vilket ger perspektiv på IASB:s övergripande mål att minska antalet tillåtna redovisningsval. Vår studie av skillnaderna vid val av goodwill-metod indikerar att skillnader i redovisningsval kan vara motiverade när de orsakas av skillnader i de ekonomiska förhållandena bakom transaktionerna.

JASMINA FREDELIND
har en masterexamen från Handelshögskolan i Stockholm och arbetar som Investment Associate på Serendipity.

MATILDA HELLMAN
har en masterexamen från Handelshögskolan i Stockholm och arbetar som analytiker på SEB Corporate Finance.

Fotnoter

1) IFRS Foundation. 2018. Use of IFRS Standards Around the World. Rapporten kan laddas ned via denna länk: https://www.ifrs.org/-/media/feature/around-the-world/adoption/use-of-ifrs-around-the-world-overview-sept-2018.pdf?la=en.

2) Se t.ex. Kvaal, E. & Nobes, C. 2010. ‘International Differences in IFRS Policy Choice: A Research Note’, Accounting and Business Research, 40(2), 173-187.

3) Haller, A. & Wehrfritz, M. 2013. ‘The Impact of National GAAP and Accounting Traditions on IFRS Policy Selection: Evidence from Germany and the UK’, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 22(1), 39-56.

4) Stadler, C. & Nobes, C.W. 2014. ‘The Influence of Country, Industry, and Topic Factors on IFRS Policy Choice’, Abacus, 50(4), 386-421.

5) Ett exempel på detta är valet mellan direkt och indirekt metod där landspecifika faktorer spelar roll, men där storleken på redovisningsposten (kassaflödet från löpande verksamhet) inte påverkas av metodvalet.

6) Kvaal & Nobes (2010), Haller & Wehrfritz (2013), Stadler & Nobes (2014).

Klassificering av skulder, kort- eller långfristiga?

Det har pågått en diskussion om huruvida lån ska klassificeras som kort- eller långfristig skuld, bland annat på grund av ändrat språkbruk i omarbetningen av årsredovisningslagen (ÅRL) 2015. Vad gäller gränsdragningen mellan vad som klassificeras som kort- respektive långfristig skuld behandlas detta i K2 och K3 med utgångspunkt från ÅRL. Mot den bakgrunden planerar FAR:s policygrupp för redovisning att ta fram ett uttalande om klassificering av skulder. I denna artikel redogör Jörgen Nilsson och Johan Roempke för policygruppens syn på klassificering utifrån gällande regelverk och ber samtidigt om synpunkter på innehållet.

Text: **Jörgen Nilsson och Johan Roempke**

Artikeln är skriven på uppdrag av FAR:s policygrupp för redovisning. Författarna välkomnar synpunkter på denna artikel eftersom den kommer att vara utgångspunkt för det uttalande som FAR planerar att publicera rörande klassificering av skulder. Synpunkter mejlas till lennart.iredahl@far.se senast 31 augusti.

Det har pågått en diskussion om huruvida lån ska klassificeras som kort- eller långfristig skuld, bland annat på grund av ändrat språkbruk i omarbetningen av årsredovisningslagen (ÅRL) 2015. Vad gäller gränsdragningen mellan vad som klassificeras som kort- respektive långfristig skuld behandlas detta i K2 och K3 med utgångspunkt från ÅRL. Mot den bakgrunden planerar FAR:s policygrupp för redovisning att ta fram ett uttalande om klassificering av skulder. I denna artikel redogör Jörgen Nilsson och Johan Roempke för policygruppens syn på klassificering utifrån gällande regelverk.

Den frågeställning som behandlas är hur skulder klassificeras som kort- respektive långfristiga vid tillämpning av K2 respektive K3 med utgångspunkt från ÅRL.

Överväganden

Klassificering enligt ÅRL

I 3 kap 4b § ÅRL anges: ”För varje skuldpost i balansräkningen ska följande anges: den del som ska betalas inom ett år från balansdagen, den del som ska betalas senare än ett år efter balansdagen och summan av dessa skulder.” Det kan konstateras att före omarbetningen av ÅRL, som skedde 2015, var ordalydelsen i ÅRL[1] ”som förfaller till betalning” i stället för befintlig lydelse i ÅRL[2] som är ”som ska betalas”. I förarbetena[3] till omarbetningen av ÅRL används termerna ”förfaller till betalning” och ”skall betalas” synonymt varför denna ändrade ordalydelse enligt vår uppfattning inte innebär någon ändring i sak.

Klassificering i K2

Av K2 p 17.5 framgår när en skuld ska klassificeras som kort- respektive långfristig:

”En skuld som ska betalas inom 12 månader efter balansdagen är en kortfristig skuld. Andra skulder är långfristiga.

En checkräkningskredit som ska betalas inom 12 månader efter balansdagen ska normalt redovisas som långfristig skuld om det är troligt att krediten förnyas och kommer att utnyttjas efter förfallodagen.”

En skuld som förfaller/ska betalas inom 12 månader efter balansdagen är således enligt denna punkt en kortfristig skuld. Vidare finns det en undantagsregel för checkräkningskredit. Även om checkräkningskrediten formellt är kortfristig ska den enligt denna undantagsregel redovisas som långfristig om det är troligt att krediten förnyas och kommer att utnyttjas efter förfallodagen. Detta är emellertid en undantagsregel och som framgår i kommentartexten till K2:s tolkningshierarki p 1.7, får inte vägledning hämtas från en undantagsregel utan huvudregeln måste följas. I p 1.7 exemplifieras detta med just att undantagsregeln för checkräkningskrediter inte kan tillämpas på andra liknande krediter.

Klassificering i K3

Av K3 p 4.7 framgår när en skuld ska klassificeras som kort- respektive långfristig:

”En skuld ska klassificeras som kortfristig när

1. företaget avser att reglera skulden under företagets normala verksamhetscykel,
2. företaget primärt innehar skulden för handelsändamål,
3. skulden ska betalas inom tolv månader efter balansdagen, eller
4. företaget inte har en ovillkorad rätt att senarelägga skuldens reglering i minst tolv månader efter balansdagen.

När företagets normala verksamhetscykel inte är tydligt identifierbar ska den anses uppgå till tolv månader.”

Det innebär att när något av dessa förhållanden föreligger ska skulden klassificeras som kortfristig. Det kan således noteras att om inte företaget har en ovillkorad rätt att senarelägga skuldens reglering i

minst tolv månader efter balansdagen klassificeras skulden som kortfristig. Det finns, till skillnad från K2, inte någon motsvarande undantagsregel för checkräkningskrediter.

Händelser efter balansdagen

En särskild fråga är hur klassificering av ett lån ska göras om detta lån omförhandlas efter balansdagen men före avgivandet av årsredovisning. Ska denna överenskommelse beaktas vid klassificering av skulden i årsredovisningen? Såväl K2 (p 2.11) som K3 (p 32.3) anger att när årsredovisningen avges ska företaget beakta händelser efter balansdagen som bekräftar förhållanden som förelåg på balansdagen.

Bedömning

Klassificering av skulden

Vår bedömning är att både K2 och K3 är tydliga. Inom K2 finns inget utrymme för att undanta annat än checkräkningskrediten från huvudregeln. Förfaller skulden inom 12 månader ska den klassificeras som kortfristig. Enligt vår bedömning är emellertid inte omförhandling av räntevillkor att betrakta som att lånet förfaller, utan endast om (del av) kapitalbeloppet förfaller inom tolv månader blir det aktuellt att klassificera (del av) skulden som kortfristig.

Inom K3 finns inte utrymme för något undantag överhuvudtaget. Har inte företaget en ovillkorad rätt att senarelägga skuldens reglering i minst tolv månader efter balansdagen klassificeras skulden som kortfristig. Omförhandling av räntevillkor innebär inte heller här att lånet klassificeras som kortfristigt.

Händelser efter balansdagen

I kommentartext till p 32.3 i K3 anges som exempel ett domstolsavgörande efter balansdagen som bekräftar att ett företag hade en befintlig förpliktelse per balansdagen. Ett annat exempel är om information erhålls efter balansdagen som visar på att en tillgång redan på balansdagen hade minskat i värde, vilket innebär att nedskrivning görs i bokslutet. Gemensamt för exemplen är att det föreligger ett förhållande per balansdagen, till exempel en förpliktelse eller en värdenedgång. En händelse som inträffar efter balansdagen kan enbart bekräfta detta förhållande, inte ändra på det.

Vid exempelvis ett kortfristigt lån som förfaller/ska betalas inom 12 månader efter balansdagen är förhållandet som råder vid denna balansdag att detta lån är kortfristigt eftersom ingen överenskommelse om förlängning föreligger vid denna tidpunkt. Det kan möjligen pågå en förhandling vid årsskiftet men så länge ingen överenskommelse föreligger om en förlängning av lånet per balansdagen kan det inte beaktas. Per balansdagen råder förhållandet att skulden är kortfristig eftersom ingen överenskommelse om förlängning föreligger per balansdagen. Att företaget efter balansdagen förlänger sitt lån eller tar upp ett nytt lån kan därför aldrig göra att lånet omklassificeras till långfristigt per balansdagen utan är en ny händelse. Vår bedömning är att motsvarande gäller vid tillämpning av K2.

Upplysningar

Såväl inom K2 som K3 kan det inom ramen för förvaltningsberättelsen vara motiverat att upplysa om viktiga förhållanden vad gäller skulderna. Det kan vara motiverat att beskriva situationen då ett lån formellt sett förfaller det kommande året men det är troligt att det förlängs och detta är företagets intention. Vidare kan det faktum att lånet har förlängts efter balansdagen ha betydelse och en upplysning lämnas som en väsentlig händelse efter balansdagen. Vidare anges i 5 kap. 22 § ÅRL att om det inträffat händelser av väsentlig betydelse för företaget efter räkenskapsåret slut som inte kommer till uttryck i räkningarna ska företaget lämna upplysningar om dessa i not.

JÖRGEN NILSSON
redovisningsspecialist på KPMG.

JOHAN ROEMPKE
redovisningsspecialist och auktoriserad revisor på EY.

Fotnoter

1) 5 kap 10 § ÅRL Lag 2010:1515

2) 3 kap 4b § ÅRL Lag 2015:813

3) Prop. 2015/16:3 sid 206-207

FAR Online

Ett smart verktyg för dig som vill vara uppdaterad med de senaste ekonomiska regelverken.

Alltid uppdaterade och kvalitetssäkrade regler

Redovisning
Revision
Skatt
Finans

Tusentals uppslagsord i Rättseriens uppslagsverk

Läs mer och testa gratis i två veckor!

faronline.se

FAR

Carl Henrik Witts pris för bästa artikel i Balans

Är det du som skriver årets bästa artikel i Balans?

Peter Clemedtson

Ordförande i juryn för Carl Henrik Witts pris och auktoriserad revisor och styrelseordförande för PwC Sverige

VARJE ÅR BELÖNAS en eller flera författare med Carl Henrik Witts pris för bästa artikel i Balans. Juryn utgår från kriterier som språk, självständighet, kunnande och nyskapande. Pristagaren belönas med 40 000 kronor.

– Förhoppningen är att priset ska stimulera till välskrivna, initierade fördjupningsartiklar i Balans och att artiklarna kan bidra till ökade kunskaper och mer debatt. Det är viktigare än någonsin, säger Peter Clemedtson, juryns ordförande.

Priset delas ut av PwC i samarbete med FAR, och har delats ut sedan 1981.

Juryn

PETER CLEMEDTSON auktoriserad revisor och styrelseordförande PwC
EWA FALLENIUS civilekonom
PETER MALMQVIST chefsanalytiker Remium
SOPHIE NACHEMSON-EKWALL PhD Stockholm School of Economics
JOHAN RIPPE auktoriserad revisor PwC och ordförande i FAR

Är du interesserad av att skriva en fördjupningsartikel? Hör av dig till chefredaktör Pernilla Halling, **pernilla.halling@far.se**. Läs mer på tidningenbalans.se.

FAR pwc

RMail *RMail: när det verkligen är viktigt!*

VILL DU GDPR SÄKRA DIN E-POST?

Med RMail kan du enkelt skicka dina viktiga e-mail krypterade där endast avsändaren behöver programmet. Sedan 2018 får man inte skicka e-mail innehållande personliga data, men med RMail kan du göra det och du kan också skydda dina andra viktiga mail.

Läs mer på **www.frama.se/rmail**

Vad är RMail?

Det är ett komplement till ditt befintliga e-mail konto som gör att man bland annat kan skicka sina e-mail registrerat och krypterat. Man kan också skicka kontrakt för underskrift elektroniskt och stora meddelanden. I de delar som krävs är RMail förenlig med EU's nya förordningar i GDPR (general data protection regulation).

Vad tjänar man på med RMail?

RMail består av 4 olika tjänster där man kan ha fördel av en eller flera delar:

1. Registrerat e-mail. Motsvarar Postens REK-brev, du skickar dina e-mail säkert och du får ett kvitto på: a) när det skickades, b) vad som skickades (bevisligt), c) till vem och d) när det öppnades.

2. Kryptering. Enligt de nya EU bestämmelserna i GDPR artikel 5 §1f och 2, får man inte längre skicka personliga data som ett vanligt e-mail. Med RMail kan du enkelt kryptera ditt meddelande. Mottagaren behöver inte ha något program eller liknande utan öppnar det krypterade meddelande precis som ett vanligt e-mail och mottagaren kan dessutom svara på det krypterat.

3. E-Sign. Med E-Sign kan man enkelt skriva under avtal, kontrakt etc. elektroniskt. Mottagaren behöver inte ha programmet nedladdat.

4. LargeMail. Du kan skicka e-mail upp till 1 GB, normalt kan man skicka 8 - 25 MB beroende på ditt e-mailkontot.

Vill du prova? Ta gärna kontakt med oss så berättar vi mer.

www.frama.se • tel. **08-359035** • jonas.landreus@frama.se

FRAMA mail. message. managed.